

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

Füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamine

Kohtupraktika analüüs

Kätlin Piho

analüütik

Tartu

2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ÕIGUSLIK REGULATSIOON JA RIIGIKOHTU PRAKTIKA	5
1.1. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE EESMÄRK JA ERINEVUS VÕLGADE ÜMBERKUJUNDAMISE MENETLUSEST	5
1.2. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE ALGATAMINE	6
1.3. USALDUSISIK.....	8
1.4. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE AJAL	9
1.5. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE.....	10
2. MAA- JA RINGKONNAKOHTUTE PRAKTIKA	13
2.1. PANKROTIIVALDUSE MENETLUSSE VÕTMINE	13
2.2. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE ALGATAMINE	14
2.2.1. Üldist	14
2.2.2. Menetluse algatamata jätmise PankrS § 171 lg 2 p 1 alusel.....	15
2.2.3. Menetluse algatamata jätmise PankrS § 171 lg 2 p 2 alusel.....	16
2.2.4. Menetluse algatamata jätmise PankrS § 171 lg 2 p 4 alusel.....	16
2.2.5. Menetluse algatamata jätmise PankrS § 171 lg 2 p 5 alusel.....	18
2.3. USALDUSISIK.....	19
2.4. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE AJAL	21
2.4.1. Üldist	21
2.4.2. Kohustus tegeleda tulutoova tegevusega.....	21
2.4.3. Teabe andmise kohustus	24
2.4.4. Väljamaksed võlausaldajale	24
2.5. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE.....	26
2.5.1. Üldist	26
2.5.2. Kohustustest vabastamisest keeldumine	26
2.5.3. Kohustustest vabastatud	27
2.5.4. Kohustustest vabastamine enne tähtaega	28
KOKKUVÕTE	31
LISA 1.....	34

SISSEJUHATUS

1992. aasta pankrotiseaduses (PankrS)¹ oli peamine tähelepanu koondatud võlausaldajate huvide kaitsele. Edaspidi pöörati rohkem tähelepanu ka võlgniku kaitsele ja alates 1. jaanuarist 2004 on pankrotiseaduses² eraldi peatükk füüsilisest isikust võlgniku võlgadest vabastamise menetluse kohta.³ Viimase etapina füüsilisest isikust võlgnike kaitseks võeti 2010. aastal vastu võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus (VÕVS)⁴, mis annab makseraskustes füüsilisele isikule võimaluse oma võlgade ümberkujundamiseks, et ületada makseraskused ja vältida pankrotimenetlust.

Tendents füüsiliste isikute võlgade ümberkujundamisele ja võlgadest vabastamisele on pärit Anglo-Ameerika õigussüsteemist. Eestis kehtiv süsteem – võlgade ümberkujundamine pankrotimenetluse vältimiseks ning võlgadest vabastamine pärast pankrotimenetlust – ei ole üldlevinud. Enam levinud on siiski see, et võlgade ümberkujundamine ja võlgadest vabastamine toimub ühe menetlusena.⁵

Justiitsministeerium algatas 2015. a maksejõuetusõiguse revisjoni, mille eesmärgiks on välja selgitada, kuidas muuta maksejõuetusmenetlust tõhusamaks, kiiremaks ja tulemuslikumaks, et tagada Eesti ettevõtluskeskkonna hea maine ja atraktiivsus. Praeguseks valminud revisjoni lähteülesanne ja analüüs-kontseptsioonid on kättesaadavad Justiitsministeeriumi kodulehel.⁶ Revisjoni lähteülesande ettevalmistamisel paluti huvigruppidel esitada ettepanekud, kuidas võiks muuta maksejõuetusmenetluste läbiviimist efektiivsemaks. Saadud tagasisides toodi mh välja ka füüsiliste isikute kohustustest vabastamise probleeme. Need seonduvad nt PankrS ja VÕVS normide ühtlustamise vajaduse, usaldusisiku määramise küsitavuste ja kohustusliku tuluteenimise tagamisega. Kohtud töid välja, et usaldusisiku leidmine on menetlustes keeruline, kuna seadus usaldusisiku tasu ja kulude hüvitamist ette ei näe. Toodi ka välja küsimus, kuidas tagada vangide, piiratud teovõimega ning töövõimetute isikute tegelemine tulutoova tegevusega.⁷

Käesoleva analüüsi eesmärk on uurida, kas ja milliseid lahendusi pakutakse kohtupraktikas eespool nimetatud probleemidele. Samuti annab analüüs ülevaate kohustustest vabastamise menetluse regulatsioonist ja Riigikohtu praktikast. Mh käsitletakse analüüsis järgmiseid küsimusi:

- Kas pankrotiavalduse menetluse võtmisel hinnatakse kohustustest vabastamise menetluse võimalikkust võlgniku suhtes?
- Millistel põhjustel on jäetud kohustustest vabastamise menetlus algatamata?
- Kui tihti jäetakse usaldusisik määramata ja kohustatakse võlgnikku täitma usaldusisiku ülesandeid? Kuidas kohus kontrollib võlgniku sobivust täitmaks usaldusisiku ülesandeid? Kas usaldusisikule on määratud tasu?
- Kuidas tõlgendavad kohtud PankrS § 173 lg-s 1 sätestatud mõistlikku tulutoovat tegevust või selle otsimist?

¹ Pankrotiseadus, RT I 1992, 31, 403.

² Pankrotiseadus, RT I 2003, 17, 95.

³ P. Varul. Pankrotimenetluse uued parandusettepanekud. *Juridica* VI/2008, lk 359.

⁴ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus, RT I, 06.12.2010, 1.

⁵ P. Varul. Maksejõuetuse areng Eestis. *Juridica* IV/2013, lk 239.

⁶ <https://www.just.ee/et/eesmargid-tegevused/oiguspoliitika/parem-oigusloome/maksejõuetusõiguse-revisjon>

⁷ T. Ermel analüüs-kontseptsioon „Kompromiss ja füüsilise isiku maksejõuetus“, lk 5.

- Milline on kohustustest vabastamise menetluses nõuete rahuldamise määr? Kas kohustustest on vabastatud ka võlgnikke, kellel ei ole õnnestunud menetluse kestel võlausaldajatele tagasimakseid teha?
- Millistel põhjustel on kohtud keeldunud võlgnikku kohustustest vabastamast?
- Kui palju on kohaldatud PankrS § 175 lg-t 1¹, mille kohaselt saab võlgniku vabastada täitmata jäänud kohustustest ka enne viie aasta möödumist menetluse algatamisest? Mis on kohtu arvates võlausaldajate nõuete rahuldamine arvestatavas ulatuses?

Analüüsi allikateks on Riigikohtu lahendid ja kohtute infosüsteemist kättesaadavad ringkonnakohtu ja maakohtu lahendid, mis on tehtud ajavahemikus jaanuar 2016 – aprill 2018. a. Valimis oli 98 füüsilise isiku pankrotimenetlust, kus esitati kohustustest vabastamise avaldus. Neist 75 juhul algatas kohus kohustustest vabastamise menetluse ja 23 asjas keeldus menetluse algatamisest. 58 kohustustest vabastamise menetluses on tehtud jõustunud lõpplahend. Kohustustest vabastati 14 võlgnikku, 2 juhul tasus võlgnik kõik võlausaldajate nõuded enne menetluse lõppu, 42 juhul keeldus kohus võlgnikku kohustustest vabastamast.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ning need ei ole käsitatavad Riigikohtu õiguslike seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites.

1. ÕIGUSLIK REGULATSIOON JA RIIGIKOHTU PRAKTIKA

1.1. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE EESMÄRK JA ERINEVUS VÕLGADE ÜMBERKUJUNDAMISE MENETLUSEST

Eesti õiguskord tunneb füüsilise isiku makseraskuse korral kahte eriliiki maksejõuetusmenetlust: pankrotiseaduses sätestatud füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamist ning võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduses reguleeritud võlgade ümberkujundamist. Samaselt kohustustest vabastamise menetlusele, võimaldab võlgade ümberkujundamise menetlus kujundada võlanõuded ümber ajatamise või lõpliku kustutamisega. Võlgade ümberkujundamise menetlus aitab aga vältida koormavat eelmenetlust – pankrotimenetluse algatamist koos võimaliku mainekahju ja ärikeeluga. Võlgade ümberkujundamise menetlus pakub makseraskuses olevale isikule lisaks võlgadest vabastamisele kaitset ka täite- ja hagimenetluse eest ning suunab võlgnikku ja võlausaldajaid läbirääkimistesse.⁸

Samas on neil menetlustel oluline vahe. Võlgade ümberkujundamiseks peab võlgnikul olema tahe ja varaline võimekus mingiski arvestatavas ulatuses võlausaldajate nõuded rahuldada. Kohustustest vabastamise menetluses on olukord teistsugune: pankrotimenetluses tunnustatud, kuid rahuldamata jäänud nõudeid peab võlgnik võlgadest vabastamise menetluse jooksul tasuma nii palju, kui ta suudab. Oluline on, et võlgnik tegeleks mõistlikult tulutoova tegevusega või selle otsimisega (PankrS § 173). Võlgade ümberkujundamise eesmärgiks on lisaks võlgniku pankrotist ja sellega kaasnevast vastutusest päästmisele, tagada võlausaldajatele parem olukord, kui neil oleks võlgniku pankroti korral. Kohustustest vabastamise menetluse puhul on esiplaanil aga humaanne aspekt: võimaldada võlgnikul, kes käitub heas usus, võlgadest lahti saada ja anda talle uus võimalus normaalseks majanduslikuks ja sotsiaalseks eluks. Õiguskirjanduses nimetatakse seda *fresh start*⁹ teoriaks. Võib eeldada, et motiveeritud võlgniku käest saavad võlausaldajad rohkem raha, kui võlgniku käest, keda jääks koormama lootusetu võlakoorem. Viimasel juhul on oht, et võlgnik hakkab igasugusest kohustuste täitmisest kõrvale hoidma.¹⁰

Pankrotimenetluse eesmärgid sätestab PankrS § 2. Viidatud paragrahvi kohaselt rahuldatakse pankrotimenetluse kaudu võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise teel. Füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras. Lisaks selgitatakse pankrotimenetluse käigus välja võlgniku maksejõuetuse põhjused. Füüsilise isiku pankrotimenetluse üheks eesmärgiks on seega võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras.

Riigikohus on mitmes tsiviilasjas rõhutanud, et võlgniku kohustustest vabastamise menetluse eesmärk on anda võlgnikele, kelle majanduslik olukord on eriti raske, võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras ja saada nii lõpptulemusena väljavaade uueks majanduslikuks alguseks ja normaalseks sotsiaalseks eluks.¹¹

⁸ Samas, lk 3.

⁹ Vt selle kohta K. Priimägi magistritöö „Fresh start“ teooria rakendamine kohustustest vabastamise menetluses, Tallinn 2017. Kättesaadav – http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/57067/priimagi_ma_2017.pdf

¹⁰ P. Varul. Maksejõuetuse areng Eestis. Juridica IV/2013, lk 238-239.

¹¹ RKTkm 17.04.2013, [3-2-1-46-13](#), p 11; RKTkm 14.11.2011, [3-2-1-121-11](#), p 12; RKTkm 04.05.2016, [3-2-1-19-16](#).

1.2. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE ALGATAMINE

Füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamine toimub pärast pankrotimenetluse lõppemist. Kohustustest vabastamise menetluses on kohtul **lai diskretsiooniõigus** ning nii menetluse algatamine kui lõpetamine sõltub suuresti kohtu otsustusest. PankrS § 170 lg 1 kohaselt otsustab kohus kohustustest vabastamise menetluse algatamise võlgniku enda avalduse alusel. Avalduse võib võlgnik esitada koos oma pankrotiavaldusega või pärast võlausaldaja pankrotiavalduse esitamist hiljemalt võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise ajaks. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt peab võlgnik avalduses kinnitama, et talle ei ole teada asjaolusid, mis välistaksid kohustustest vabastamise, ning kinnitama, et kohustub täitma PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi.

Võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustab kohus kas lõpparuande kinnitamisel (PankrS § 163) või siis, kui ilmneb alus pankrotimenetluse raugemiseks (PankrS § 158 lg 4). Kui kohustustest vabastamise menetluse algatamine otsustatakse lõpparuande kinnitamisel, ei hakka kohustustest vabastamise menetluse algatamise määrus kehtima enne lõpparuande kinnitamise määrust. Määrus, millega pankrotimenetlus lõpetatakse, on PankrS § 4¹ teise lause järgi kehtiv ja kuulub täitmisele alates jõustumisest.¹²

Juhud, mil kohus võib jätta kohustustest vabastamise menetluse algatamata, on sätestatud PankrS § 171 lg-s 2. Võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustamisele kohalduvad hagita menetluse põhimõtted, sh **uurimispõhimõte**.¹³ Riigikohus on leidnud, et kohustustest vabastamise menetluse eesmärgi saavutamise üle otsustamiseks on põhjendatud hinnata ka võlgniku kohustuste struktuuri.¹⁴ Näiteks ei ole pankrotimenetluse eesmärgiga koosõlas algatada võlgniku kohustustest vabastamise menetlus üksnes selleks, et pikaajases vangistuses olev võlgnik saaks vabaneda oma kohustusest hüvitada kriminaalkohtumenetluse kulud enne nõude aegumist karistuse kandmise ajal.¹⁵

Riigikohus on mitmes lahendis väljendanud seisukohta, mille kohaselt **ei ole võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras eelduslikult iga võlgniku õigus**.¹⁶ **Tsiviilasjas 3-2-1-46-13** märkis Riigikohus, et kohtul on PankrS § 171 lg 2 alusel kaalutusõigus otsustamaks, kas kohustustest vabastamise menetlus algatada või mitte. Kaalutusõiguse teostamiseks peab kohus kontrollima, kas esinevad menetluse algatamata jätmise eeldused, st kas võlgniku isik või tema käitumine vastab PankrS § 171 lg 2 p-des 1–5 sätestatud asjaoludele. Samuti saab kohus hinnata, kas vaatamata viidatud sätetes ettenähtud aluste olemasolule esinevad asjaolud, mis õigustaksid kohustustest vabastamise menetluse algatamist.¹⁷

PankrS § 171 lg 2 sätestab järgmised eeldused, mille olemasolul **võib** kohus jätta menetluse algatamata:

- 1) võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetlusalase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku (KarS)¹⁸ §-des 380–381¹ nimetatud kuritegude toimepanemises;
- 2) võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma

¹² RKTkm 11.01.2017, [3-2-1-141-16](#), p 13.

¹³ RKTkm 17.04.2013, [3-2-1-46-13](#), p 11.

¹⁴ RKTkm 23.09.2015, [3-2-1-92-15](#), p 9.

¹⁵ Samas, p 10.

¹⁶ RKTkm 05.10.2016, [3-2-1-90-16](#) p 13; RKTkm 20.06.2016, [3-2-1-49-16](#), p 15.

¹⁷ RKTkm 17.04.2013, [3-2-1-46-13](#), p 10; RKTkm 08.02.2017, [3-2-1-155-16](#), p 16.

¹⁸ Karistusseadustik, RT I 2001, 61, 364.

- majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist;
- 3) kohus on viimase 10 aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või jätnud võlgniku avalduse kohustustest vabastamiseks rahuldamata seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo;
 - 4) võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate huvide kahjustamiseks loetakse muu hulgas vara raiskamist;
 - 5) võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma pankrotiseaduses sätestatud kohustusi.

PankrS § 171 lg 2 p 1 sätestab loetelu kuritegudest, milles süüdimõistetud võlgniku kohustustest vabastamise menetluse saab jätta algatamata. Tegemist on **imperatiivse loeteluga**, mis moodustab ainult väikese osa karistusseadustikust. Kui võlgnik on süüdi mõistetud mõnes kuriteos, mida ei ole loetelus, siis PankrS § 171 lg 2 p 1 alusel menetlusest keelduda ei saa. PankrS § 175 lg 2 p 1 sätestab, et kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on süüdi mõistetud pankrotikuriteos. Seega seadus on välistanud ainult pankrotikuriteos süüdi mõistetud võlgnike kohustustest vabastamise. Täitemenetlusalase, maksualase või KarS §-des 380-381¹ nimetatud kuriteo toime pannud võlgniku kohustustest vabastamise menetluse võib kohus siiski algatada ja sellise võlgniku ka kohustustest vabastada.

PankrS § 171 lg 2 p 1 on Riigikohus käsitlenud **tsiviilasjas 3-2-1-60-13**. Selles asjas leidsid maa- ja ringkonnakohus, et kuigi võlgnik oli süüdi mõistetud maksualases kuriteos, ei takistanud see kohustustest vabastamise menetluse algatamist, sest andmed võlgniku karistatuse kohta olid karistusregistrist kustutatud. Riigikohus märkis, et PankrS § 171 lg 2 p 1 saab kohaldada, kui võlgnik on süüdi mõistetud maksualases kuriteos ja antud sätte kohaldamine ei sõltu isiku karistatusest. Karistusregistri seaduse (KarRS)¹⁹ § 5 lg 1 järgi on registrisse kantud isiku karistusandmetel õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni. Seega lähtutakse kõnealusesse registrisse kantud kehtivatest karistusandmetest ning erandina ka loetletud juhtudel registrist kustutatud ja arhiivi kantud andmetest vaid isiku karistatuse, samuti kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel. Isiku karistus ei ole aga PankrS § 171 lg 2 p 1 järgi selle sätte kohaldamise eelduseks. Viidatud sätte järgi on süüdi mõistetud isikuks nii isik, kelle kohta on registris kanne tema karistatuse kohta, kui ka isik, kelle kohta on sellekohased andmed registrist kustutatud ja üle kantud arhiivi.²⁰

PankrS § 171 lg 2 p 4 järgi võib kohus jätta võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate huvide kahjustamiseks loetakse mh vara raiskamist. Riigikohus on selgitanud, et nimetatud sätte eeldab **võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud** tegevust. Samuti eeldab PankrS § 171 lg 2 p 4 kohaldamine võlgniku süülist käitumist – kas tahtlust või rasket hooletust. Võlaõigusseaduse (VÕS)²¹ § 104 lg 4 kohaselt on raske hooletus käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata jätmine. VÕS § 104 lg 5 järgi on tahtlus õigusvastase tagajärje soovimine võlasuhte tekkimisel, täitmisel või lõpetamisel.²²

¹⁹ Karistusregistri seadus, RT I, 21.03.2011, 3.

²⁰ RKTkm 05-06.2013, [3-2-1-60-13](#), p 10.

²¹ Võlaõigusseadus, RT I 2001, 81, 487.

²² RKTkm 17.04.2013, [3-2-1-46-13](#), p 10.

Eelnevalt tulenevalt on PankrS § 171 lg 2 p-s 4 sätestatud eeldus võlgniku pahatahtlikkust iseloomustav asjaolu. Kuna kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiks on võimaldada võlgnikule uus algus, siis peab võlgnik uue võimaluse saamiseks kohustustest vabastamise menetluse kestel andma endast parima võlausaldajate nõuete rahuldamiseks (PankrS § 173 lg 1). Samuti ei tohi võlgnik varjata oma sissetulekuid ja peab andma kohtu nõudmisel informatsiooni oma majandusliku olukorra kohta. Võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule ja usaldusisik peab sellest tasude maksmiseks kohustatud isikutele teatama (PankrS § 173 lg 3). Seega on võlgadest vabastamise menetlus nähtud ette neile võlgnikule, kelle käitumine ei ole suunatud võlausaldajate huvide süülisele kahjustamisele. Kui võlgniku käitumises ei ole võlausaldajate huvide kahjustamisele suunatud süülise käitumise tunnuseid, ei ole kohtul alust füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetlust algatamata jätta.²³

PankrS § 171 lg 2 p 5 kohaldamise osas märkis Riigikohus **tsiviilasjas 3-2-1-121-11**, et nimetatud sätte alusel saab kohus menetluse algatamisest **keelduda vaid juhul, kui on täidetud kaks eeldust**. Esiteks peab võlgnik olema esitanud oma varalise seisukorra kohta ebaõigeid või puudulikke andmeid või rikkunud teisi pankrotiseadusest tulenevaid kohustusi. Teiseks eeldab nimetatud sätte võlgniku süülist käitumist, kas tahtlust või rasket hooletust. PankrS § 171 lg 2 p 5 annab kohtule juhul, kui on täidetud mõlemad sättes nimetatud eeldused, õiguse otsustada, kas kohustustest vabastamise menetlust algatada või mitte. Kohtul tuleb PankrS § 171 lg 2 p 5 järgi tuvastada, kas võlgnik rikkus sättes loetletud kohustusi raske hooletusega või tahtlikult. Mõlemal juhul tuleb kohtul oma seisukohta põhjendada, st tuua välja asjaolud, millest järeldub raske hooletus või tahtlus.²⁴

Kui võlgniku käitumises ei ole raskelt süülise käitumise tunnuseid, ei ole kohtul alust füüsilisest isikust võlgniku kohustustest vabastamise menetlust algatamata jätta. Süülise käitumisega ei saa olla näiteks tegemist juhul, kui puudused esitatud andmetes on tingitud sellest, et võlgnik on kaotanud ülevaate oma majandusliku olukorra üle ning osaleb menetluses ilma asjatundjate abita. Samuti ei ole põhjendatud menetluse alustamata jätmine üksnes põhjusel, et võlgnik on jätnud esitamata andmed oma tegevuse kohta, mille eest ta lisisissetulekut ei saa, või seetõttu, et võlgnik ei ole esitanud andmeid oma õiguste ja kohustuste kohta, mis moodustavad tema varast vaid tähtsusetu osa.²⁵

1.3. USALDUSISIK

Kohustustest vabastamise menetluse algatamisel nimetab kohus võlausaldajate üldkoosoleku ettepanekul usaldusisiku, kellele võlgnik teeb PankrS § 173 lg-tes 3 ja 6 nimetatud makseid. Usaldusisik peab võlgnikult saadud maksed hoidma oma varast eraldi ja need vastavalt jaotusettepanekus ettenähtud jaotistele üks kord aastas võlausaldajatele välja maksuma (PankrS § 172 lg 2). Võlausaldaja põhjendatud taotlusel võib kohus usaldusisikule anda õiguse kontrollida, kas võlgnik täidab oma kohustusi (PankrS § 172 lg 3). Kohustustest vabastamise menetluse lõpuks peab usaldusisik esitama kohtule aruande (PankrS § 172 lg 4).

Pankrotiseadus usaldusisikule tasu ega kulutuste hüvitamist ette ei näe. Seetõttu on ka praktikas osutunud usaldusisiku leidmine keeruliseks. PankrS § 172 lg 6 kohaselt võib kohus mõjuval põhjusel, eelkõige juhul, kui usaldusisiku määramine tooks ilmselt kaasa põhjendamatuid kulutusi ja kohus on **veendunud**, et **võlgnik suudab usaldusisiku kohustusi ise täita**, jätta

²³ RKTkm 17.04.2013, [3-2-1-46-13](#), p 11; RKTkm 14.11.2011, [3-2-1-121-11](#), p 12.

²⁴ RKTkm 14.11.2011, [3-2-1-121-11](#), p-d 11–12.

²⁵ Samas, p 12.

usaldusisiku määramata ja kohustada võlgnikku ennast täitma usaldusisiku kohustusi. Sel juhul kontrollib kohus, kas võlgnik oma kohustusi täidab. Samas kui võlgnikule on ilmselt usaldusisiku kohustuste täitmine ülejõukäiv ja võlgnik usaldusisikut ise leida ei suuda, ei saa kohus kohustusest vabastamise menetlust algatamata jätta põhjusel, et ei ole isikut, kellele panna usaldusisiku kohustusi.

2011. a pankrotiseadusesse lisatud PankrS § 172 lg 6 eesmärk on võimaldada kohtul eelkõige kulude kokkuhoiu huvides jätta usaldusisik maksete vahendajana ja järelevalvajana määramata ja lasta võlgnikul ise makseid teha ning täita ise järelevalveülesandeid. Siiski peaks see seletuskirja kohaselt olema pigem **erandlik** ning toimuma olukorras, kus võlgnik on pälvinud kohtu sellise usalduse.²⁶

Tsiviilasjas 3-2-1-31-16 selgitas Riigikohus, et PankrS § 172 lg-s 6 sätestatud võimalus on seaduses ette nähtud siiski **vaid mõjuva põhjuse** esinemisel. Usaldusisiku roll võlgniku kohustustest vabastamise menetluses on tagada võlausaldajate huvide kaitsmine, et olukorras, kus võlausaldajate nõuded pankotimenetluses on jäänud rahuldamata, saaksid nad kohustustest vabastamise menetluse käigus võlgniku tegevusest maksimaalset kasu. Kui kohus määrab võlgniku enda usaldusisikuks, peab kohus olema **veendunud**, et võlgnik suudab usaldusisiku kohustusi ise täita ning kohtul on PankrS § 172 lg 6 teise lause järgi ka **kohustus kontrollida**, kas võlgnik täidab usaldusisiku kohustusi. Eelviidatud kohustuse raames tuleb kohtul eelkõige kontrollida, kas võlgnik täidab ja saab nõuetekohaselt hakkama PankrS §-s 172 sätestatud kohustuste täitmisega.²⁷

1.4. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE AJAL

Võlgniku kohustused kohustustest vabastamise menetluse ajal on sätestatud PankrS §-s 173. Võlgnik on kohustatud menetluse kestel tegelema mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima (lg 1). Võlgnik peab viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ega vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta (lg 2). Võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule. Usaldusisik peab sellest tasude maksmiseks kohustatud isikutele teatama (lg 3). PankrS § 173 lg 3 eesmärgiks on tagada usaldusisikule efektiivsem võimalus saada võlgniku teenistus oma kontrolli alla.²⁸

Pankrotiseadus ei sätesta täpsemalt, mida saab lugeda **mõistlikult tulutoovaks** tegevuseks. Ka Riigikohus ei ole seda oma lahendites veel käsitlenud. Erialakirjanduses on välja toodud, et mõistlikkuse aspekti hinnates tuleb silmas pidada nii võlgniku elamispiirkonna iseärasusi ja üleüldist töötust, kui ka võlgniku enda võimeid.²⁹ Kui turul ei ole pakkuda võlgnikule meelepärast või harjumuspärast töökohta, mis on mõistlikult tasustatud, siis peab võlgnik

²⁶ Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu 743 SE seletuskiri. Kättesaadav <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5512f9ec-6db0-139d-f871-8421606dad23/V%C3%B5lgade%20%C3%BCmberkujundamise%20ja%20v%C3%B5lakaitse%20seadus>

²⁷ RKTkm 02.11.2016, [3-2-1-31-16](#), p 18.

²⁸ RKTkm 11.01.2017, [3-2-1-124-16](#), p 13.1. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu 743 SE seletuskiri.

²⁹ A. Saretok. Pankroti eelmenetlus ja selle raugemine. Magistritöö, Tartu, 2014, lk 65. Kättesaadav http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42650/saretok_andres.pdf?sequence=1&isAllowed=y

menetluse kestel nõustuma ka muude pakkumistega ja samas jätkama tulutoovama tegevuse otsinguid.³⁰

Võlgnikul on õigus jätta PankrS § 173 lg 5 alusel usaldusisikule üle andmata tulu, millele seadusest tulenevalt ei saa sissenõuet pöörata. Sissetuleku osa, millele ei saa sissenõuet pöörata, on reguleeritud TMS §-s 132. Selle paragrahvi esimese lõike järgi ei arestita sissetulekut, kui see ei ületa ühe kuu eest ettenähtud palga alammäära suurust või vastavat osa nädala või päeva sissetulekust. Kui võlgnik peab seadusest tulenevalt üleval teist isikut või maksab talle elatist, suureneb mittearestitav summa TMS § 132 lg 2 järgi. Lisaks näeb TMS § 132 lg 3 ette, et kuni viiele palga alammäära suurusele summale vastavast osast võib arestida kaks kolmandikku, seda ületavast sissetulekust kogu sissetuleku, tingimusel et arestitav summa ei ületa kahte kolmandikku kogu sissetulekust. See ei kohaldu, kui sundtäitmisel on elatise nõue.

TMS §-s 132 peetakse silmas Vabariigi Valitsuse määrusega „Töötasu alammäära kehtestamine“³¹ ettenähtud töötasu alammäära. Riigikohus on rõhutanud, et kui seadusandja oleks soovinud anda võlgnikule õiguse arvestada tulu üleandmisel muude kriteeriumidega, nt asjaoluga, et võlgnik elab või töötab välisriigis, või lähtuda välisriigis kehtivast töötasu alammäärast, oleks see seaduses sõnaselgelt ette nähtud. Kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiga ei ole kooskõlas lubada võlgnikul vabaneda oma kohustustest ainuüksi seetõttu, et ta on asunud elama ja töötama välisriiki.³² Seega tuleb lähtuda Eestis kehtestatud töötasu alammäärast.

Usaldusisikule tuleb loovutada ka muu töötasunõudega sarnane sissetulek TMS § 130 lg 1 mõttes, sh enamakstud tulumaksu tagastusnõue. PankrS § 174 lg 2 järgi ei saa võlausaldajad, kelle nõue võlgniku vastu on tekkinud pärast pankroti välja kuulutamist, võlgniku kohustustest vabastamise menetluse kestel pöörata sissenõuet usaldusisikule üleandmisele kuuluvatele rahasummadele.³³

Kuigi PankrS § 173 lg 3 järgi loetakse võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loovutatuks usaldusisikule, peab usaldusisik olukorras, kus võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu on talle laekunud, andma võlgnikule PankrS § 173 lg-s 3 nimetatud tulust üle osa, millele seadusest (nt TMS § 132 lg-d 1 ja 2) tulenevalt ei saa pöörata sissenõuet (PankrS § 173 lg 5), või osa, mis vastab PankrS § 173 lg-s 4 sätestatud määrale, kui see on suurem PankrS § 173 lg-s 5 sätestatud tulu mittearestitavast osast.³⁴

1.5. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE

Kohus otsustab võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise pärast viie aasta möödumist kohustustest vabastamise menetluse algatamisest (PankrS § 175 lg 1). Kohus võib oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgniku asjaolusid arvestades vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest ka enne viie aasta möödumist menetluse algatamisest, kuid mitte enne kolme aasta möödumist menetluse algatamisest, eelkõige kui võlgnik on oma kohustusi menetluse ajal nõuetekohaselt täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses (PankrS § 175 lg 1¹).

³⁰ K. Priimägi, lk 21.

³¹ RT I, 23.12.2017, 49 (jõustus 01.01.2018). Määrus kehtestatakse töölepingu seaduse § 29 lõike 5 alusel.

³² RKTkm 05.10.2016, [3-2-1-90-16](#), p 12.

³³ RKTkm 11.01.2017, [3-2-1-124-16](#), p 13.1

³⁴ RKTkm 16.09.2016, [3-2-1-110-16](#), p 16.3; RKTkm 11.01.2017, [3-2-1-124-16](#), p 13.2.

Kohtul on PankrS § 175 lg 1¹ alusel kaalutusõigus, mille käigus tuleb hinnata, kas võlgnik on oma kohustusi menetluse ajal nõuetekohaselt täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid **arvestatavas** ulatuses. Lisaks on kohtul selle sätte järgi võimalus kaalutusõiguse teostamiseks kontrollida, kas esinevad PankrS § 175 lg-tes 2 ja 4 sätestatud võlgniku kohustustest vabastamisest keeldumise absoluutsed alused.³⁵

Riigikohus on rõhutanud, et **nõude täitmine arvestatavas ulatuses** on PankrS § 175 lg 1¹ rakendamise **obligatoorne eeldus**. Näiteks kolme aasta jooksul võlausaldaja 343 620 euro 60 sendi suuruse nõude rahuldamist 1026 euro 83 sendi ehk üksnes 0,3% ulatuses ei saa pidada PankrS § 175 lg 1¹ tähenduses nõude täitmiseks arvestatavas ulatuses. Pigem on tasutud summa märkimisväärselt marginaalne. Kui ei ole täidetud PankrS § 175 lg 1¹ rakendamise kohustuslik eeldus, ei ole võlgniku kohustustest vabastamise taotluse lahendamisel tähtis, kas võlgnik on täitnud oma kohustusi menetluse jooksul nõuetekohaselt. Samuti puudub vajadus tuvastada seda, kas esinevad PankrS § 175 lg-tes 2 ja 4 sätestatud võlgadest vabastamisest keeldumise absoluutsed alused.³⁶

PankrS § 175 lg-d 2 ja 4 sätestavad **absoluutsed keeldumisalused**, mille puhul on võlgniku kohustustest vabastamine välistatud.³⁷ Kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast, kui:

- 1) võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos (PankrS § 175 lg 2 p 1);
- 2) võlgnik on rikkunud süüliselt oma PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve (PankrS § 175 lg 2 p 2);
- 3) võlgnik ei ole kohtu määratud tähtaja jooksul andnud vande all teavet oma kohustuste täitmisest (PankrS § 175 lg 4).

Tsiviilasjas 3-2-1-49-16 tuvastasid kohtud, et võlgnik rikkus tahtlikult PankrS § 173 lg 2 kohustusi, varjates oma tulu eesmärgiga jätta võlausaldajate nõuded määras, milles ta oleks seaduse järgi kohustatud, rahuldamata. Võlgnik oli mitmete kasumlike äriühingute juhatuse liige ning need äriühingud olid omakorda seotud teiste kasumlikult töötavate ettevõtetega. Kohtud analüüsisid äriühingute aastast tööjõukulu, pidades väheveenvaks, et võlgniku sissetulek piirdus määraga, millele ei saa seadusest tulenevalt sissenõuet pöörata. Võlgniku selgitusi, et tema haridustasemega ei olegi võimalik miinimumpalgast rohkem teenida, ei pidanud kohtud usaldusväärseteks, kuna võlgniku haridustase võimaldas tal enne pankrotimenetlust töötada kordades kõrgema palgaga.³⁸

Tsiviilasjas 3-2-1-31-16 märkis Riigikohus, et **PankrS § 175 lg 2 p 2** alusel võlgniku kohustustest vabastamise menetluse lõpetamiseks tuleb tuvastada, et:

- 1) võlgnik on PankrS § 173 lg-s 2 sätestatud kohustusi rikkudes varjanud saadud tulusid ning vara või jätnud kohtu nõudel andmata teavet oma sissetulekute ja vara kohta;
- 2) võlgnik on oma eelnimetatud kohustusi rikkunud süüliselt;
- 3) võlgnik on kohustuse süülise rikkumisega kahjustanud võlausaldajate huve.

Riigikohus rõhutas, et kohtul on õigus kohustustest vabastamise menetlus lõpetada vaid juhul, kui täidetud on **kõik eelnimetatud tingimused**.³⁹

³⁵ RKTkm 04.05.2016, [3-2-1-19-16](#), p 12.

³⁶ Samas, p 13.

³⁷ RKTkm 20.06.2016, [3-2-1-49-16](#), p 15.

³⁸ Samas, p 14.

³⁹ RKTkm 02.11.2016, [3-2-1-31-16](#), p 14.

Mitte igasugune võõra raha laekumine võlgniku kontole, mida võlgnik ei ole määratlenud oma vara või tuluna, ei tähenda iseenesest, et võlgnik on oma vara või tulusid varjanud PankrS § 173 lg 2 mõttes. Võlgniku kohustuse rikkumise hindamiseks PankrS § 173 lg 2 järgi peab kohus tuvastama, kas võlgnik rikkus kohustusi ja kas see rikkumine oli süüline. Kui kohus on tuvastanud võlgniku kontole tehtud ülekanded, mida võlgnik ei ole määratlenud oma tulu või varana, tuleks kohtul esmalt nõuda võlgnikult lisaselgitusi ja -teavet selle kohta, miks ei pea võlgnik kontole laekunud raha enda varaks. Võlgnikul tuleb tõendada, et tegemist ei ole temale kuuluva rahaga või miks ei kuulu see võlausaldajatele väljamaksmisele. **Varjamisega on tegemist juhul, kui võlgnik sai ise aru, et vaidlusalust vara või tulu tuleb kasutada võlausaldajate huvides.** Kuna vara saab varjata põhimõtteliselt ainult tahtlikult, siis on varjamise puhul tegemist tahtliku kohustuse rikkumisega (VÕS § 104 lg 5). Kui kohus tuvastab, et võlgnik on PankrS § 173 lg 2 mõttes tulusid ning vara varjanud, siis on ühtlasi kohus tuvastanud, et võlgnik on kohustusi rikkunud süüliselt PankrS § 175 lg 2 p 2 järgi.⁴⁰ Võlausaldajate huvide kahjustamiseks saab näiteks lugeda seda, kui võlgnik rikub tahtlikult PankrS § 173 lg-s 3 sätestatud tulu loovutamise kohustust.⁴¹

PankrS § 175 lg 4 järgi peab võlgnik vande all andma kohtule teavet oma kohustuste täitmisest. Kui võlgnik kohtu määratud tähtaja jooksul teavet ei anna, keeldub kohus võlgnikku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamast. PankrS § 175 lg 4 alusel võlgniku kohustustest vabastamast keeldumiseks peab kohus ka selgitama, millise teabe vande all andmata jätmise või tähtajaks andmata jätmise tõttu kohus menetluse lõpetab.⁴²

PankrS § 175 lg 3 kohaselt ei või kohus keelduda võlgnikku kohustustest vabastamast, enne kui ta on ära kuulunud usaldusisiku ja võlgniku, samuti võlausaldajad, kes on selleks soovi avaldanud. Ära kuulamiseks ei pea korraldama kohtuistungit ja see ei pea toimuma teiste menetlusosaliste juuresolekul, kui seadusest ei tulene teisiti. Kohus võib isiku ära kuulata mh telefonitsi või lugeda ära kuulamiseks piisavaks isiku kirjaliku või elektrooniliselt esitatud seisukoha, kui kohtu arvates on sel viisil võimalik isikult saadavaid andmeid ja seisukohta piisavalt hinnata. Isiku ära kuulamine ja sellega seonduvad olulised asjaolud tuleb märkida menetlust lõpetavas määruses.⁴³

PankrS § 175 lg 5 kohaselt saab kohus ka omal algatusel ja võlausaldaja või usaldusisiku taotlusel otsustada kohustustest vabastamise keeldumise, kui enne viie aasta möödumist esineb PankrS § 175 lg-s 2 või 4 nimetatud alus. **Tsiviilasjas 3-2-1-19-16** märkis Riigikohus, et PankrS § 175 lg 5 rakendamisel peab kohus tuvastama, et võlgnik on mõistetud süüdi pankrotikuriteos või on rikkunud süüliselt PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve või keeldunud kohtu määratud tähtajaks vande all oma kohustuste täitmise kohta teabe andmisest (PankrS § 175 lg 2 p-d 1 ja 2 ning lg 4). Võla tasumise vähest perspektiivi seadus menetluse lõpetamise alusena ette ei näe.⁴⁴

PankrS § 175 lg 5¹ annab kohtule võimaluse kohustustest vabastamise menetlust pikendada, kui võlgniku kohustustest vabastamine ei ole põhjendatud. Sellisel juhul annab kohus võlgnikule täiendava tähtaja, pärast mille möödumist vaadatakse kohustustest vabastamise avaldus uuesti läbi. Tähtaeg ei või olla kokku pikem kui seitse aastat menetluse algatamisest.

⁴⁰ Samas, p 15.

⁴¹ RKTkm 05.10.2016, [3-2-1-90-16](#), p 13.

⁴² RKTkm 02.11.2016, [3-2-1-31-16](#), p 19.

⁴³ RKTkm 20.06.2016, [3-2-1-49-16](#), p 16.

⁴⁴ RKTkm 04.05.2016, [3-2-1-19-16](#), p 14.

2. MAA- JA RINGKONNAKOHTUTE PRAKTIKA

2.1. PANKROTIIVALDUSE MENETLUSSE VÕTMINE

PankrS § 2 kohaselt on füüsilisest isikust võlgniku pankrotimenetluse üheks eesmärgiks võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras. Analüüsitud lahenditest nähtus, et maakohtud hindavad juba füüsilise isiku pankrotiavallduse menetlusse võtmise otsustamisel kohustustest vabastamise menetluse võimalikkust ja tulemuslikkust.

Alused, mil kohus keeldub pankrotiavalldust menetlusse võtmast, on sätestatud PankrS § 14 lg-s 1. PankrS § 14 lg 1 p 3 annab kohtule võimaluse keelduda pankrotiavalldust menetlusse võtmast, kui esinevad muud tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud alused. TsMS § 371 lg 2 p 2 kohaselt võib kohus jätta hagiavallduse menetlusse võtmata, kui hagi ei ole esitatud hageja seadusega kaitstud õiguse ega huvi kaitseks või eesmärgil, millele riik peaks andma õiguskaitset, või kui hagi ei ole hageja taotletavat eesmärki võimalik saavutada. Kohtud on kasutanud TsMS § 371 lg 2 p-s 2 sätestatud võimalust ka pankrotiavallduste menetlusse võtmise otsustamisel. Kohtud on leidnud, et pankrotimenetluse eesmärgiga ei ole kooskõlas menetleda selliseid füüsilise isiku pankrotiavalldusi, kus kohustustest vabastamise menetlust ei ole võimalik edukalt läbi viia. Järgnevalt mõned näited kohtupraktikast.

Tsiviilasjas 2-16-70 moodustasid võlgniku põhilised kohustused väärteo- ja kriminaalasjadest tulenevad nõuded. Võlgnik esitas koos pankrotiavalldusega kohustustest vabastamise menetluse algatamise taotluse. Maakohus leidis, et võlgnik oli sellega sisuliselt esitanud taotluse temale väärteo- ja kriminaalasjades määratud karistustest pankrotimenetluse kaudu vabanemiseks. Kohus märkis, et kuna PankrS § 176 lg 2 järgi ei lõpe võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamisel õigusvastaselt tahtlikult tekitatud kahju hüvitamise kohustused, siis ei ole ka võlgniku pankroti väljakuulutamise korral kohustustest vabastamise menetlusega võimalik võlgnikul kohustustest vabaneda. Kohus lisas, et pankrotimenetluse eesmärgiks ei ole väärteoasjadest ega kriminaalasjadest tulenevatest nõuetest vabastamine. Maakohus viitas TsMS § 371 lg 2 p-le 2 ning keeldus pankrotiavallduse menetlusse võtmisest, kuna võlgniku kohustustest vabastamise taotlusel puudus kohtu hinnangul igasugune edulootus.⁴⁵ Ka mitmes teises asjas jättis kohus pankrotiavallduse menetlusse võtmata viitega TsMS § 371 lg 2 p-le 2 põhjendusel, et pankrotimenetluse eesmärk ei ole kahju hüvitamise nõuetest vabastamine ja seega ei ole pankroti väljakuulutamise korral kohustustest vabastamise menetlusega võimalik menetluse eesmärki saavutada.⁴⁶

Samas selgitas ringkonnakohus **tsiviilasjas 2-17-6126**, et pankrotiseadus ei erista avalik-õiguslikke ja eraõiguslikke kohustusi ning ei välista füüsilise isiku maksejõuetust ega pankrotiavallduse esitamise õigust olukorras, kus tema põhilisteks kohustusteks on kohustused riigi ees. Asjaolu, et võlgniku põhilisteks kohustusteks on kohustused Maksu- ja Tolliameti ning Politsei- ja Piirivalveameti ees, ei anna alust pankrotiavallduse menetlusse võtmisest keelduda. Samas ei tähenda pankrotiavallduse menetlusse võtmine automaatselt seda, et võlgnik kohustustest vabastatakse. Näiteks on kohtul õigus jätta võlgniku kohustustest vabastamise menetlus algatamata (PankrS § 171 lg 2) või keelduda võlgniku kohustustest vabastamisest (PankrS § 175 lg 2). Pankroti väljakuulutamise üheks tagajärjeks on intressi ja viivise arvestamise lõpetamine võlgniku vastu suunatud nõuetelt (PankrS § 35 lg 1 p 6), mida võib samuti käsitleda pankrotiavallduse esitamise põhjusena.⁴⁷ **Tsiviilasjas 2-17-6377** märkis ringkonnakohus, et pankrotiseadusest ei tulene põhimõtet, mille kohaselt ei saa kohustustest

⁴⁵ HMKm 10.03.2016, 2-16-70.

⁴⁶ HMKm 12.04.2016, 2-16-3851; HMKm 12.04.2016, 2-16-5043; HMKm 01.11.2016, 2-16-14640.

⁴⁷ TrtRnKm 18.05.2017, 2-17-6126.

vabastamise menetluses vabastada isikut maksuvõlgnevusest. PankrS § 176 lg 2 kohaselt ei lõpe võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamisel üksnes õigusvastaselt tahtlikult tekitatud kahju hüvitamise ning lapsele või vanemale elatise maksmise kohustused. Ülejäänud liiki kohustustest vabastamine on põhimõtteliselt võimalik.⁴⁸

Ka kinnipeetavate pankrotiavaldusi on jäetud menetlusse võtmata TsMS § 372 lg 2 p 2 alusel. Näiteks **tsiviilasjas 2-17-17817** leidis maakohus, et kuna avaldajal ei ole vangistuses viibimise tõttu piisavaid sissetulekuid ja neid ei teki ilmselt lähitulevikus, on pankrotiavaldus põhjendamata, pankrotimenetlusel ja kohustustest vabastamise menetlusel puudub igasugune perspektiiv ning seeläbi ei ole võimalik avaldaja taotletavat eesmärki saavutada. Avaldaja selgitas, et tema sissetulekud vanglas ei ole piisavalt tulutoovad, tal puuduvad rahalised vahendid riigilõivu (10 eurot) tasumiseks, tal puudub haridus ja elukutse.⁴⁹

Tsiviilasjas 2-16-5412 tühistas ringkonnakohus maakohtu määruse ja selgitas kooskõlas Riigikohtu seisukohaga, et pankrotimenetluse eduväljavaateid ja taotletavate eesmärkide saavutamise võimalikkust või tõenäosust saab kontrollida pankrotiseaduse, mitte tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel.⁵⁰ Ringkonnakohus märkis, et PankrS § 8 lg 2 järgi võib pankrotivõlgnikuks olla iga füüsiline isik, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Pankrotiseaduses ei ole sätestatud, et isik, kes kannab karistusena vangistust, ei saa olla pankrotivõlgnik.⁵¹ Ka **tsiviilasjas 2-15-4604** märkis ringkonnakohus, et võlgniku vangistus ei välista tema pankrotimenetlust ja kohustustest vabastamise menetluse algatamist.⁵²

Analüüsitud asjade seas esines juhtum, kus maakohus keeldus pankrotiavaldust menetlemast ja soovitas selle asemel esitada **võlgade ümberkujundamise avalduse**. **Tsiviilasjas 2-18-1516** esitatud pankrotiavalduse kohaselt oli avaldajal täitmata kohustusi 2597 eurot, sellest 1000 eurot olid kohtu hinnangul kohustused, millest võlgnikul oleks teoreetiliselt võimalik vabaneda pankrotimenetluse ja kohustustest vabastamise menetluse läbimisel. Avalduse kohaselt võlgnikul vara ei olnud ja ainus sissetulek oli töövõimetoetus. Maakohus jättis pankrotiavalduse menetlusse võtmata PankrS § 14 lg 1 p 3, § 171 lg 2 p 4 ja TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel. Maakohus märkis, et pankrotimenetlus ei ole tasuta menetlus. Kuigi pankrotivara puudumisel saab taotleda pankrotimenetluse kulude kandmist riigi vahenditest, ei pea kohtu hinnangul riik kandma kulu menetluse eest, mille eesmärki ei ole võimalik suures ulatuses saavutada. Maakohus lisas, et arvestades avaldaja kohustuste ulatust ja regulaarse sissetuleku olemasolu, võiks võlgnik kaaluda võlgade ümberkujundamise avalduse esitamist. Vastavalt VÕVS § 2 lg 3 saab võlgade ümberkujundamise menetluses ümber kujundada võlgade ümberkujundamise avalduse esitamise ajaks sissenõutavaks muutunud võlgniku kohustusi.⁵³

2.2. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE MENETLUSE ALGATAMINE

2.2.1. Üldist

Kohustustest vabastamise menetluse algatamine on kohtu diskretsiooniotsus ja seadus sätestab alused, mille esinemisel **võib** kohus jätta menetluse algatamata (PankrS § 171 lg 2). Riigikohus on öelnud, et kohustustest vabastamise menetluse algatamise otsustamisele kohalduvad hagita menetluse põhimõtted, sh uurimispõhimõte ning otsustamiseks, kas menetlus algatada, on

⁴⁸ TrtRnKm 18.05.2017, 2-17-6377.

⁴⁹ VMKm 03.01.2018, 2-17-17817.

⁵⁰ RKTkm 27.02.2013, [3-2-1-1-13](#).

⁵¹ TrtRnKm 07.06.2016, 2-16-5412.

⁵² TrtRnKm 20.05.2016, 2-15-4604

⁵³ VMKm 16.02.2018, 2-18-1516.

põhjendatud hinnata ka võlgniku kohustuste struktuuri.⁵⁴ Analüüsitud lahenditest nähtus, et kohtud hindavad seda, eelkõige võlgnike puhul, kes viibivad kinnipidamisasutuses või, kelle kohustustest suure osa moodustavad väärteo- ja kriminaalasjas välja mõistetud karistused.

Analüüsi aluseks olnud 98 tsiviilasjas algatati kohustustest vabastamise menetlus 75 juhul. 23 korral kohus keeldus kohustustest vabastamise menetluse algatamisest. Järgnevalt on toodud mõned näited kohtupraktikast PankrS § 171 lg-s 2 sätestatud keeldumise aluste kohaldamisest. Analüüsitud lahendite seas ei olnud ühtegi määrust, kus kohus oleks jätnud kohustustest vabastamise menetluse algatamata PankrS § 171 lg 2 p 3 alusel (kohus on viimase 10 aasta jooksul otsustanud võlgniku kohustustest vabastada või keeldunud seetõttu, et võlgnik on pannud toime pankrotikuriteo).

2.2.2. Menetluse algatamata jätmine PankrS § 171 lg 2 p 1 alusel

PankrS § 171 lg 2 p 1 järgi võib kohus jätta võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamata mh siis, kui võlgnik on mõistetud süüdi pankroti- või täitemenetluselase kuriteo, maksualase kuriteo või karistusseadustiku §-des 380–381¹ nimetatud kuriteo toimepanemises. Kui võlgnik on süüdi mõistetud mõnes muus kuriteos, siis PankrS § 171 lg 2 p 1 alusel menetlusest keelduda ei saa. Analüüsitud lahenditest nähtus, et pigem on kohtud PankrS § 171 lg 2 p-s 1 sätestatud kuriteo toime pannud võlgnike kohustustest vabastamise menetlused algatamata jätnud.

Näiteks **tsiviilasjas 2-15-3484** oli võlgnik süüdi mõistetud maksualases kuriteos. Maakohus märkis, et kuigi maksualase kuriteo toime pannud isiku puhul on kohustustest vabastamise menetluse algatamine kohtu diskretsiooniotsus, tuli kohustustest vabastamise menetlus jätta algatamata. Kuna võlgnik mõisteti süüdi maksualase kuriteo eest ning sama otsusega mõisteti temalt välja kuriteoga tekitatud kahju, ei lõppeks nimetatud kohustus ka võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamisel. Pankrotimenetluses tunnustati vaid maksuhalduri nõuet ning seetõttu ei olnud võimalik saavutada kohustustest vabastamise menetluse eesmärki.⁵⁵ Ka **tsiviilasjas 2-14-52502** leidis kohus, et kuna võlgnik oli süüdi mõistetud maksualase kuriteo toimepanemises ja kahju oli riigile hüvitamata, ei ole võlgniku suhtes PankrS § 171 lg 2 p 1 kohaselt kohustusest vabastamise menetluse algatamine põhjendatud.⁵⁶

Tsiviilasjas 2-09-11277 leidis maakohus, et võlgniku suhtes kohustustest vabastamise menetluse algatamine tähendaks võlgniku suhtes kriminaalasjas tehtud otsuse osalist tühistamist ja oleks seega otseses vastuolus võlgnikule määratud karistuse eesmärgiga. Ringkonnakohus tühistas maakohtu määruse ja märkis, et sellist kohustustest vabastamise menetluse algatamisest keeldumise alust pankrotiseadus ette ei näe. Võlgnikule kriminaalmenetluses määratud karistuse ning pankrotimenetluses kohustustest vabastamise menetluse algatamise eesmärgid on erinevad. Sealjuures juhtis ringkonnakohus tähelepanu, et PankrS § 171 lg 2 p 1 piiritleb vaid minimaalse osa karistusseadustikus sätestatud kuritegudest, milles süüdimõistetud võlgniku võib pankrotimenetluses jätta kohustustest vabastamata. Konkreetse asjas oli võlgnik mõistetud süüdi kuriteos, mida ei ole PankrS § 171 lg 2 p 1 loetelus. Ringkonnakohus selgitas, et maakohtul tuleb võlgniku avalduse edasisel menetlemisel esmalt välja selgitada, kas kohustustest vabastamine menetlus konkreetse võlgniku puhul tuleks

⁵⁴ RKTkm 23.09.2015, [3-2-1-92-15](#), p 9.

⁵⁵ VMKkm 27.04.2016, 2-15-3484.

⁵⁶ PMKkm 10.02.2016, 2-14-52502.

kõne alla ning jaatava vastuse korral tuleks välja selgitada, kui suures ulatuses see mõeldav oleks.⁵⁷

Tsiviilasjas 2-16-14250 jättis ringkonnakohus kohustustest vabastamise menetluse algatamata. Ringkonnakohus leidis, et kohustustest vabastamise menetluse algatamisel tuleb arvesse võtta mh seda, kas menetlus saab üldse viia kohustustest vabastamiseni. Seejuures peab kohus kaalutlusõiguse teostamisel arvestama ka tsiviilkohtumenetluse üldpõhimõtetega, sh menetlusökonoomiaga. Ringkonnakohus leidis, toetudes Riigikohtu seisukohale, et kohtul on võimalik kohustustest vabastamise menetlus PankrS § 171 lg 2 p 1 alusel jätta algatamata ka siis, kui võlgniku karistus on registrist kustutatud. Selles asjas moodustas Eesti Vabariigi nõue peaaegu kogu võlgniku võlgnevuse. Ringkonnakohus märkis, et kohustustest vabastamise menetlus ei viiks eesmärgini ning sellist menetlust ei ole otstarbekas pidada.⁵⁸

2.2.3. Menetluse algatamata jätmine PankrS § 171 lg 2 p 2 alusel

PankrS § 171 lg 2 p 2 kohaselt võib kohus jätta kohustustest vabastamise menetluse algatamata, kui võlgnik on viimase kolme aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda andnud tahtlikult või raske hooletusega ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma majandusliku olukorra kohta, et saada toetusi või muid soodustusi riigilt, kohalikult omavalitsusüksuselt või sihtasutuselt või vältida maksude maksmist. Analüüsitud lahenditest nähtus, et PankrS § 171 lg 2 p 2 on eelkõige kohaldatud siis, kui on tuvastatud võlgniku poolt maksude tasumisest kõrvale hoidmine.

Tsiviilasja 2-17-1185 asjaolude kohaselt oli võlgniku suhtes tehtud vastutusotsus, kus tuvastati, et võlgnik jättis osaühingu juhatuse liikmena tahtlikult äriühingu maksud maksmata. Kohus jättis kohustustest vabastamise menetluse algatamata PankrS § 171 lg 2 p 2 alusel ning leidis, et võlgniku tegevust (ebaõigete deklaratsioonide esitamine) saab pidada üksnes tahtlikuks tegevuseks, kuna see oli otseselt kantud eesmärgist vältida käibemaksu ja tulumaksu tasumise kohustust ja saavutada seeläbi oluline maksueelis. Samuti oli tuvastatud, et võlgniku osaühingul oli rahalisi vahendeid maksukohustuste tasumiseks, kuid võlgnik hoidis maksude tasumisest. Selle asemel viis ta realselt mittetegutsevaid äriühinguid kasutades rahalised vahendid ettevõtlusest. Riigikohus on haldusasjas [3-3-1-74-09](#)⁵⁹ asunud seisukohale, et maksude tasumisest kõrvale hoidmine saab olla vaid tahtlik tegu.⁶⁰

Tsiviilasjas 2-17-7945 oli võlgnikuks füüsilisest isikust ettevõtja, kellel oli maksuvõlg. Kohus jättis menetluse algatamata PankrS § 171 lg 2 p 2 alusel, leides, et võlgnik oli esitanud sisuliselt taotluse pankrotimenetluse kaudu kohustuslikest riiklikest maksudest vabanemiseks. Pankrotimenetluse eesmärk ei ole riiklikest maksudest vabastamine. Kohus tuvastas, et võlgnik teadis, et füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsedes peab ta makse maksma. Kohus leidis, et kuna maksude tasumisest kõrvale hoidmine saab olla vaid tahtlik tegu, tuleb jätta kohustustest vabastamise menetlus algatamata.⁶¹

2.2.4. Menetluse algatamata jätmine PankrS § 171 lg 2 p 4 alusel

PankrS § 171 lg 2 p 4 sätestab, et kohus võib kohustustest vabastamise menetluse jätta algatamata, kui võlgnik on viimase aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist või pärast seda tahtlikult või raske hooletuse tõttu takistanud võlausaldajate nõuete rahuldamist. Võlausaldajate

⁵⁷ TlnRnKm 30.06.2016, 2-09-11277.

⁵⁸ TrtRnKm 27.12.2017, 2-16-14250.

⁵⁹ RKHKo 20.01.2010, [3-3-1-74-09](#).

⁶⁰ HMKm 29.03.2017, 2-17-1185.

⁶¹ HMKm 19.09.2017, 2-17-7945.

huvide kahjustamiseks loetakse muu hulgas vara raiskamist. Nimetatud säte oli analüüsi aluseks olnud tsiviilasjades kõige enam levinud alus kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks. Järgnevalt näited sellest, mida kohtud on pidanud võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevusteks.

Tsiviilasjas 2-08-89556 leidis maakohus, et suurtes summades ja ilma tagatiseta raha laenamist välisriigi äriühingutele vaid mõned kuud enne pankrotiavalduse esitamist tuleb tõlgendada kui võlgniku tahet vältida oma vara arvelt võlausaldajate nõuete rahuldamist või vähemalt võlausaldajate huvide kahjustamist raske hooletuse tõttu.⁶²

Tsiviilasjas 2-12-46175 kinkis võlgnik vähem kui kaks kuud enne ajutise pankrotihalduri määramist ja vähem kui viis kuud enne pankroti väljakuulutamist ainsa talle kuuluva kinnistu oma elukaaslase emale, kes on pankrotiseaduse mõttes võlgniku lähikondne. Kohus leidis, et seeläbi vähendas võlgnik teadlikult ja tahtlikult pankrotivara, mille arvelt rahuldada võlausaldajate nõudeid pankrotimenetluses. PankrS § 111 lg 2 sätestab, et kui kinkeleping on sõlmitud ühe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, siis eeldatakse, et kinkelepinguga kahjustati võlausaldajate huve.⁶³

Tsiviilasjas 2-14-60765 leidis kohus, et võlgnik vähendas teadlikult ja tahtlikult oma vara, kuna võõrandas vahetult pärast kohtuotsuse jõustumist oma osaühingu osa ning mõlemad talle kuulunud kinnistud. Tehingud toimusid vaid pool aastat enne ajutise pankrotihalduri määramist, võlgniku ja tema abikaasa ühisomandisse kuulunud kinnistu võõrandati pankrotiseaduse mõttes võlgniku lähikondlasele. Kohtu hinnangul oli võlgniku selline tegevus tahtlik võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamine PankrS § 171 lg 2 p 4 mõttes.⁶⁴

Tsiviilasjas 2-15-9447 tuvastas pankrotihaldur, et pärast maksejõuetuks muutumist viibis võlgnik korduvalt puhkuseraisidel välismaal ning tegeles rallispordiga. Samas oli võlgniku töötasu väike (400 eurot) ja tal puudus kinnis- ja vallasvara. Kohus ei pidanud eluliselt usutavaks ja tõendatuks võlgniku selgitust, et reise eesmärgiks oli võlgniku ja tema Austrias elava ema kohtumine ning võlgnik ise reise eest ei tasunud. Asjaolu, et võlgnik on käinud pärast maksejõuetuks muutumist korduvalt välisreisidel, selle asemel, et vähendada reisidele kulunud raha arvel oma võlgasid võlausaldajate ees, tuli kohtu hinnangul tõlgendada kui võlgniku tahet vältida oma vara arvelt võlausaldajate nõuete rahuldamist.⁶⁵

Tsiviilasjas 2-15-15818 varjas võlgnik aasta enne ajutise halduri nimetamist ja pärast seda võlausaldajate eest oma sissetulekuid ja takistas tahtlikult võlausaldajate nõuete rahuldamist täitemenetluses. Kohus arvestas asjaolu, et võlgniku täitmata kohustused tulenesid tema õigusvastasest käitumisest (trahvid, liiklusõnnetusega ja kuriteoga tekitatud kahju ning nende nõuete sissenõudmisega seotud kulud), võlgnik jätkas ka pärast ajutise halduri nimetamist mitteametlikult töötamist, ei deklareerinud sissetulekuid ega täitnud sissetulekute arvelt kohustusi võlausaldajate ees. Kohus leidis eelneva alusel, et võlgnik takistas tahtlikult võlausaldajate nõuete rahuldamist ning varjas oma sissetulekuid.⁶⁶

Tsiviilasjas 2-16-4395 leidis tõendamist, et võlgnik rikkus pärast pankroti väljakuulutamist pankrotivara (eemaldas korterist kütteradiaatorid, ukсед, sanitaartechnika), vähendas oluliselt selle väärtust ega taganud vara võimalikult parimat seisukorda, mis oleks võimaldanud saadud

⁶² HMKm 23.11.2017, 2-08-89556.

⁶³ HMKm 03.05.2016, 2-12-46175.

⁶⁴ HMKm 13.03.2017, 2-14-60765.

⁶⁵ HMKm 03.05.2016, 2-15-9447.

⁶⁶ PMK 21.06.2016, 2-15-15818.

raha arvel vähendada võlgnevusi võlausaldajate ees. Kohtu hinnangul tuli seda tõlgendada kui võlgniku tahet vältida oma vara arvelt võlausaldajate nõuete rahuldamist.⁶⁷

Tsiviilasjades 2-17-8069 ja 2-14-56477 jättis kohus kohustustest vabastamise menetluse algatamata põhjusel, et võlgnik takistas oma käitumisega tahtlikult võlausaldajate nõuete rahuldamist, sattudes pankrotimenetluse jooksul oma tegevuse tagajärjel mitmel korral vanglasse. Kohus leidis, et sellest tulenevalt ei ole võlgnikul võimalik tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega või seda otsida, et võlausaldajate nõudeid rahuldada.⁶⁸

2.2.5. Menetluse algatamata jätmise PankrS § 171 lg 2 p 5 alusel

PankrS § 171 lg 2 p 5 annab võimaluse kohtule keelduda kohustustest vabastamise menetluse algatamisest, kui võlgnik on tahtlikult või raske hooletusega esitanud võlanimekirjas ebaõigeid või ebatäielikke andmeid oma vara ja sissetulekute, võlausaldajate ja oma kohustuste kohta, samuti rikkunud tahtlikult või raske hooletusega muid oma käesolevas seaduses sätestatud kohustusi.

Tsiviilasjas 2-08-89556 ei märkinud võlgnik pankrotiavaldusega esitatud võlanimekirjas ega pankrotihaldurile esitatud vara ja võlgade nimekirjas, mille õigust võlgnik vandega kinnitas, kohustust krediitiasutuse ees. Maakohus leidis, et võlgnik esitas seega võlanimekirjas ebatäielikke andmeid oma võlausaldajate ja kohustuste kohta. Arvestades asjaolu, et laenulepingu sõlmimine toimus ainult kaks aastat enne pankrotimenetluse alustamist, ei saanud võlgnikul kohtu hinnangul suures mahus kohustus ununeda.⁶⁹

Ka **tsiviilasjas 2-15-17419** jättis kohus menetluse algatamata PankrS § 171 lg 2 p 5 alusel. Võlgnik esitas pankrotiavalduses ebatäielikke andmed oma kohustuste kohta. Lisaks suhtus võlgnik raskelt hooletult oma menetluslikesse kohustustesse pankrotiavalduse menetlemisel. Võlgnik ei ilmunud oma pankrotiavalduse läbivaatamiseks kohtuistungile ega avaldanud ilmunata jätmise põhjuseid. Samuti ei vastanud võlgnik ajutise halduri e-kirjadele ega telefonikõnedele. Eelnevast tulenevalt puudus kohtul veendumus, et võlgnik asub oma kohustusi kohustustest vabastamise menetluses täitma ning et võlgniku menetluslik huvi on suunatud võlausaldajate nõuete kasvõi osalisele rahuldamisele.⁷⁰

Samuti ei täitnud võlgnik oma pankrotimenetluse kohustusi **tsiviilasjas 2-17-7099**. Võlgnik jättis raske hooletusega täitmata PankrS § 87 lg-s 1 sätestatud pankrotimenetlusest osavõtu ning teabe andmise kohustuse. Lisaks sooritas võlgnik pankrotimenetluse ajal uue kuriteo. Eeltoodust tulenevalt puudus kohtul veendumus, et võlgnik asub kohustustest vabastamise menetluses oma kohustusi täitma. Kohus leidis, et võlgniku menetluslik huvi ei ole suunatud võlausaldajate nõuete kasvõi osalisele rahuldamisele, vaid üksnes kohtulahenditest tulenevatest kohustustest vabanemisele.⁷¹

Tsiviilasjas 2-16-15716 tuvastas pankrotihaldur Maksu- ja Tolliameti andmete alusel, et võlgnik töötas Rootsisis. Kuna võlgnik ei kajastanud kohtule esitatud vara ja võlgade nimekirjas vastavaid andmeid, esitas võlgnik kohtule ebatäielikke andmeid oma sissetulekute kohta.

⁶⁷ VMKm 25.08.2016, 2-16-4395.

⁶⁸ HMKm 08.05.2017, 2-14-56477; HMKm 19.02.2018, 2-17-8069.

⁶⁹ HMKm 23.11.2017, 2-08-89556.

⁷⁰ HMKm 16.02.2016, 2-15-17419.

⁷¹ HMKm 26.09.2017, 2-17-7099.

Selline andmete esitamata jätmine on tahtlik tegevus ning maakohus jättis kohustustest vabastamise menetluse PankrS § 171 lg 2 p 5 alusel algatamata.⁷²

2.3. USALDUSISIK

Võlgade vabastamise menetlust algatades nimetab kohus võlausaldajate ettepanekul usaldusisiku, kelle ülesandeks on tagada menetluses võlausaldajate huvide kaitsmine. PankrS § 172 lg 6 järgi võib mõjuva põhjuse olemasolul jätta usaldusisiku määramata ja kohustada võlgnikku ennast täitma usaldusisiku kohustusi. Nii Riigikohtu praktika kui ka võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt peaks PankrS § 172 lg 6 kohaldamine olema erandlik ja ainult siis, kui kohus on veendunud, et võlgnik täidab usaldusisiku kohustusi.

Analüüsi valimisse kuulusid 75 kohustusest vabastamise menetlust, neist 38 nimetati usaldusisik ja 37 kohustati võlgnikku täitma usaldusisiku ülesandeid. Seega sisuliselt pooltel juhtudel jäeti usaldusisik määramata ja võimalus kohustada võlgnikku usaldusisiku ülesandeid täitma ei ole praktikas erandlik vaid pigem levinud.

PankrS § 172 lg 6 kohaldamist põhjendati enamasti sellega, et usaldusisiku määramine tooks kaasa põhjendamatuid kulutusi, võlausaldajate üldkoosolek oli selle heaks kiitnud ning võlgnik nõustus usaldusisiku kohustusi täitma. Analüüsitud materjalidest nähtus, et usaldusisiku kohustusi selgitatakse võlgnikule kohtuistungil ja usaldusisiku ülesanded lisatakse ka määrusesse. Näiteks **tsiviilasjas 2-12-13471** märkis kohus, et kuna usaldusisiku määramine tooks kaasa põhjendamatuid kulutusi, mis veelgi survestaks võlgniku varalist seisu, on mõistlik kohustada võlgnikku usaldusisiku kohustusi täitma. Pankrotimenetluse kestel oli võlgnik haldurile kättesaadav, tegi koostööd ning võttis menetlusest aktiivselt osa.⁷³

Tsiviilasjas 2-12-11470 rõhutas ringkonnakohus, et võlgniku võib usaldusisikuks määrata vaid mõjuva põhjuse esinemisel. Usaldusisiku roll on võlausaldajate huvide kaitsmine, et olukorras, kus võlausaldajate nõuded on pankrotimenetluses jäänud rahuldamata, saaksid nad kohustustest vabastamise menetluses võlgniku tegevusest maksimaalset kasu. Kui kohus määrab võlgniku enda usaldusisikuks, peab kohus olema veendunud, et võlgnik suudab usaldusisiku kohustusi täita. Sealhulgas on kohtul õigus anda konkreetseid korraldusi teha arvutusi saadud tulude ja nendest võlausaldajatele ülekantavate summade kohta ning hoiatada võlgnikku korralduste täitmata jätmise tagajärgede eest.⁷⁴

Võlgniku usaldusisikuks määramist käsitles ringkonnakohus ka **tsiviilasjas 2-14-57830**. Ringkonnakohus leidis, et olukorras, kus kohus ei kontrollinud, kas isik sobib usaldusisiku ülesandeid täitma ning kas ta teab oma aruandekohustuse sisu ja ulatust, ei olnud võlgniku poolt puuduliku aruande esitamine pärast kohtu korduvat nõudmist kvalifitseeritav PankrS § 173 lg-s 2 sätestatud kohustuse süülise rikkumisena. Maakohus kohustas küll võlgnikku esitama kohtule aruandeid kohustuse täitmise kohta, kuid ei selgitanud määruses, milliseid andmeid ja tõendeid võlgnikul esitada tuleb. Ringkonnakohtu hinnangul oli selline selgituskohustus vajalik, kuna võlgnik pidi ise usaldusisiku ülesandeid täitma. Võlgniku poolt usaldusisiku ülesannete täitmisega toimetulek oli konkreetses asjas kaheldav ning aruandekohustuse sisu ja

⁷² HMKm 06.02.2018, 2-16-15716.

⁷³ HMKm 07.03.2017, 2-12-13471.

⁷⁴ TlnRnKm 20.12.2016, 2-12-11470.

ulatus võis jääda ilmselt usaldusisikuks sobimatule võlgnikule ebaselgeks. Tõenäoliselt oleks menetluse probleemid olnud välditavad, kui usaldusisikuks oleks määratud teine isik.⁷⁵

Analüüsitud menetlustes oli ainult ühel korral määratud usaldusisikule tasu. **Tsiviilasjas 2-06-20383** nähti võlausaldajate koosoleku otsusega usaldusisikule tasuna ette 10% võlgniku kontole laekuvatest summadest, mis tuleb jaotusettepaneku kohaselt võlausaldajatele edasi kanda. Ringkonnakohus märkis, et kuivõrd **pankrotiseadus ei reguleeri usaldusisiku tasu ja kulutusi, siis võivad võlausaldajad seda otsustada**. Lisaks selgitas ringkonnakohus antud asjas usaldusisiku kohustusi märkides, et juhul, kui võlgnik ei teavita enda töökohast usaldusisikut, on kättesaamatu ega anna usaldusisikule informatsiooni enda töökoha ja sissetulekute osas, siis ei ole võimalik usaldusisikul ka teavitada maksmiseks kohustatud isikuid (tööandjaid). Usaldusisik ei ole kohustatud ega õigustatud saama võlgniku sissetulekute kohta andmeid Maksu- ja Tolliametilt.⁷⁶

Kuna usaldusisikule reeglina tasu ette ei nähta, siis esines juhtumeid, kus usaldusisiku motivatsioon kohustusi täita oli väga madal. **Tsiviilasjas 2-09-47853** ei osalenud usaldusisik korduvalt istungitel, sest tema tegevuskohast (Tartus) oli Jõhvi istungile sõitmine seotud märkimisväärse raha- ja ajakuluga ning võlgnikul puudusid vahendid selle kulu hüvitamiseks. Kohus leidis, et sellise käitumisega rikkus usaldusisik oma kohustusi, sest vahemaa Jõhvi ja Tartu vahel oli usaldusisikul teada juba menetluses osalema hakkamise hetkest. Kuna usaldusisikuks nimetatakse isik üksnes tema nõusolekul, pidi usaldusisik nimetatud ülesannet vastu võttes arvestama asjaoluga, et kohus võib järelevalve tegevuse raames pidada istungeid, kus osalemise kohustuslikuks tegemine tuleneb TsMS §-st 346. Usaldusisik, kes oli kvalifitseeritud õigusteadmisi eeldava ameti pidaja, ei saanud PankrS § 172 lg-t 4 tõlgendada selliselt, et lubatud ja piisav on aruande esitamine üksnes kirjalikult. Kohus pidas vajalikuks võlgniku ja usaldusisiku üheskoos ärakuulamist eelkõige seetõttu, et usaldusisiku väitel ei olnud võimalik võlgnikuga kontakteeruda. Usaldusisik põhistas istungile mitteilmumist mh rahaliste vahendite puudumisega. Võlgniku väitel oli usaldusisik menetluse alguses öelnud, et kuna võlgnikul usaldusisiku töö tasustamiseks rahalisi vahendeid ei ole, siis usaldusisik tema asjaga eriti ei tegele. Kohus märkis, et usaldusisiku selline suhtumine vabatahtlikult võetud kohustuste täitmisesse on äärmiselt taunitav.⁷⁷

Tsiviilasjas 2-14-8672 soovis võlausaldajate üldkoosolek usaldusisikuks määrata ühe võlausaldaja. Maakohus leidis, et pankrotiseadus eristab ja lahutab võlausaldaja ja usaldusisiku rolle. Võlgniku usaldusisikuks nimetamise võimalus on seaduses sõnaselgelt toodud, samas võlausaldaja puhul seda ette nähtud ei ole. Maakohus leidis, et kuna usaldusisik peab tagama ka võlgniku õigusi ja võlgniku eesmärgiks kohustustest vabastamise menetluses on eeldatavasti kõigi võlausaldajate võrdne kohtlemine, siis ühe võlausaldaja usaldusisikuks nimetamine seab teised võlausaldajad ebavõrdsesse seisu. Võlausaldaja huviks ei saa olla aidata võlgnikul võlgadest vabaneda ning PankrS §-ist 172 ei tulene kohtule kohustust nimetada usaldusisikuks just võlausaldajate üldkoosoleku ettepanekus nimetatud isikut. Ringkonnakohus ei nõustunud maakohtu seisukohaga ja märkis, et võlausaldaja usaldusisikuks nimetamine ei riku võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet, sest usaldusisik teeb võlausaldajatele väljamakseid vastavalt jaotusettepanekus ettenähtud jaotistele.⁷⁸

Usaldusisiku ülesannete kohta märkis ringkonnakohus **tsiviilasjas 2-14-51423**, et usaldusisiku ülesandeks ei ole otsida võlgnikule tulutoovat tööd. Usaldusisikul tuleb hoolitseda eeskätt selle eest, et võlgnikult saadud maksed oleksid võlgniku varast eraldi ning et need oleks võimalik

⁷⁵ TrtRnKm 24.01.2017, 2-14-57830.

⁷⁶ TlnRnKm 21.04.2017, 2-06-20383.

⁷⁷ VMKm 04.02.2016, 2-09-47853.

⁷⁸ TrtRnKm 08.12.2017, 2-14-8672.

jaotusettepanekus ettenähtud jaotiste järgi üks kord aastas võlausaldajatele välja maksta (PankrS 172 lg 2).⁷⁹

2.4. VÕLGNIKU KOHUSTUSED MENETLUSE AJAL

2.4.1. Üldist

Kohustusest vabastamise menetlus ei ole ette nähtud kõigile võlgnikele, vaid ainult nendele, kes on piisavalt motiveeritud ja ise huvitatud oma kohustuste täitmisest ning selle nimel valmis pingutama. Pankrotiseadus sätestab rea kohustusi, mida võlgnik peab menetluse kestel täitma ja mille rikkumise korral kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast ja lõpetab menetluse. Järgnevalt ülevaade seaduses sätestatud kohustuste sisust ja olukordadest, mida kohtud on lugenud sellisteks kohustuste rikkumiseks, mis annavad aluse keelduda võlgnikku kohustustest vabastamast.

2.4.2. Kohustus tegeleda tulutoova tegevusega

PankrS § 173 lg 1 sätestab võlgniku kohustuseks menetluse ajal tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsima. Mis on mõistlikult tulutoov tegevus ja milliseid samme peab võlgnik astuma, et seda otsida, seda seadus ei sätesta. Nimetatud küsimust ei ole ka Riigikohus oma lahendites veel käsitlenud. Analüüsitud lahenditest nähtub, et kohtud võtavad arvesse nii võlgnikust tulenevaid asjaolusid (haridustase, vanus, tervislik seisund, varasem töökogemus, eesti keele oskus) kui ka töajuturu üldist olukorda (valdkonna keskmine töötasu, tööandjate majanduslik olukord).

Tsiviilasjas 2-11-6039 rõhutas ringkonnakohus, et võlgniku tulutoova tegevuse (või selle otsimise) mõistlikkuse hindamiseks, tuleb kohtul tuvastada **asjaolud ja omadused, mis mõjutavad tulutoova tegevusega tegelemise või selle leidmise võimalusi**. Mh on nendeks võlgniku varasem tegevus, toimingud pankrotimenetluse ja kohustustest vabastamise menetluse ajal, töajuturu üldine ja võlgniku töökohaks oleva ettevõtte majandusolukord. Antud asja materjalide kohaselt tegutses võlgnik nii enne pankrotimenetluse algust kui ka pankrotimenetluse ja kohustustest vabastamise menetluse ajal ehitusvaldkonnas ning tal oli ka vastav eriharidus. Võlgniku selgituse järgi oli ta sissetulek keskmiselt 600 eurot kuus. Samas oli riikliku statistika andmetel samal ajal ehitusvaldkonna keskmine netotöötasu 901 eurot kuus ehk 50% võlgniku avaldatust kõrgem. Samuti viitasid võlgniku kohustused ja vara väärtus sellele, et enne pankrotiavalduse esitamist oli tema sissetulek tuludeklaratsioonides kajastatust oluliselt suurem.

Ringkonnakohus leidis, et võlgniku selgitused tööülesannete kohta viitasid pigem sellele, et võlgnik pidanuks teenima keskmisest suuremat töötasu. Võlgnik tegutses tööandja ülesandel varustaja ja logistiku, töödejuhataja ning tööandja esindajana. Ringkonnakohus leidis, et eelpool toodud asjaolud viitasid sellele, et võlgniku tööpanuse väärtus oli kajastatust ja talle töötasuna makstust suurem. Võlgniku tööandjaks oli äriühing, kelle juhatuse liikmed olid võlgniku vend ja usaldusisik. Ringkonnakohtu hinnangul rikub kohtult kohustustest vabastamist taotlev pankrotivõlgnik PankrS § 173 lg-s 1 sätestatud kohustust, kui pakub oma kvalifitseeritud tööjõudu temaga lähedalt seotud isiku huvides tegutseva ettevõtte kasutusse odavamalt, kui seda võiks töö sisu ja üldist turuolukorda arvesse võttes eeldada.⁸⁰

⁷⁹ TlnRnKm 17.05.2017, 2-14-51423.

⁸⁰ TlnRnKm 15.09.2017, 2-11-6039.

Ka **tsiviilasjas 2-13-41547** leidis kohus, et võlgnik rikkus PankrS § 173 lg 1. Võlgnik töötas viimased 15 aastat samas ettevõttes. Kohustustest vabastamise menetluse perioodil oli võlgniku töötasu keskmiselt 365,52 eurot kuus. Kohus leidis, et kuigi igakuise töötasu suurus ei sõltu üksnes võlgnikust, vaid ka tööandjast ning sellest palju tööandja on valmis pakutava töö eest maksma, ei saa kohtu hinnangul mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemiseks pidada aastaid samal töökohal töötamist sisuliselt miinimumpalga eest. Kohus ei pidanud mõistlikuks, et võlgnik ei pinguta piisavalt saavutamaks suuremat sissetulekut. Üksnes töökoha olemasolu, sellel makstavat töötasu suurust arvestamata, ei saa käsitleda mõistlikult tulutoova tegevusena. PankrS § 173 lg 1 mõtte kohaselt **peab võlgnik ise olema aktiivne ning otsima tööd, mille eest saadav sissetulek võimaldaks lisaks enda igapäevavajaduste katmisele tasuda ka võlausaldajate nõudeid**. Kohus ei pidanud asjakohaseks võlgniku põhjendust, mille kohaselt uue töökoha leidmist takistab vanus (52 a). Kohtu hinnangul ei olnud selline vanus kindlasti tööalaselt takistuseks, eriti kuna võlgniku kinnitusel lubas tema tervislik olukord töötada. Kohus jõudis seisukohale, et kui võlgnik oleks aktiivselt tasuvama töö võimalust otsinud, oleks see tal ka õnnestunud.⁸¹

Seda, et aastaid samal töökohal pigem madala palga eest töötamist ei saa lugeda mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemiseks, märkis kohus ka **tsiviilasjas 2-10-16338**. Lisaks märkis kohus, et võlgniku põhjendus, mille kohaselt tema erialal puuduvad head pakkumised, ei ole asjakohane, kui võrd võlgnikul puudub kohustus tegeleda erialase tööga, vaid tal on võimalik leida rakendust ka teisel erialal.⁸²

Tsiviilasjas 2-09-37867 leidis kohus, et üksnes töökoha ja regulaarse töötasu olemasolu, makstava töötasu suurust arvestamata, ei saa käsitleda mõistlikult tulutoova tegevusena. Kohustustest vabastamise menetluse kestel rahaldas võlgnik võlausaldajate nõudeid vaid 0,04% ulatuses. Sellises olukorras ei saanud võlgniku sisuliselt miinimumpalga eest töötamist kindlasti pidada mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemiseks. Lisaks maakohtu põhjendustele leidis ringkonnakohus, et kuna võlgnikuga olid seotud mitu toimivat ettevõtet, ei olnud usutav, et võlgnik teenis alampalga suurust sissetulekut.⁸³

Tsiviilasjas 2-13-18080 möönis ringkonnakohus, et Eesti Vabariigis kehtiva miinimumtöötasu eest töötamist saab teatud juhtudel pidada konkreetse võlgniku puhul mõistlikult tulutoovaks tegevuseks. Võlgnik elas Ida-Virumaal, halduri aruande kohaselt oli võlgnikul põhiharidus ning puudusid andmed, et võlgnik oleks varasemalt töötanud oluliselt kõrgema töötasu eest.⁸⁴

Tsiviilasjas 2-11-22987 märkis maakohus, et kui võlgnikul ei õnnestu kohustustest vabastamise menetluse kestel leida paremini tasustatavat tööd, on võimalus otsida lisatööd. Kohus möönis, et võlgniku maine võib saada takistuseks juhul, kui ta kandideeriks ametiasutuse või äriühingu juhtivale ametikohale, raamatupidajaks või muule sarnasele kohale. Tööturul on piisavalt töökohti, kus ajakirjanduse poolt kujundatud võlgniku maine ei mängi töö saamisel rolli. Võlgniku vanus (62 a) ning tervislik seisund võivad saada takistuseks mõningatele töökohtadele kandideerimisel, kuid see ei takista võlgnikul igasuguse muu töö tegemist. Menetluse jooksul võlgniku poolt kohtule esitatud informatsioonist ning võlgniku senisest suhtumisest nähtus pigem, et võlgnik ei olnud huvitatud oma sissetulekute suurendamisest.⁸⁵

Samas möönis kohus tsiviilasjas **tsiviilasjas 2-09-3606**, et võlgniku maine võib saada takistuseks paremini tasustatava töökoha leidmisel. Ringkonnakohus luges piisavaks töötasuks

⁸¹ HMKm 14.06.2017, 2-13-41547.

⁸² HMKm 09.06.2017, 2-10-16338.

⁸³ TlnRnKm 03.05.2016, 2-09-37867.

⁸⁴ TrtRnKm 30.01.2017, 2-13-18080.

⁸⁵ HMKm 25.05.2017, 2-11-22987.

netosissetuleku 657 eurot. Ringkonnakohtu hinnangul oli see mõistliku suurusega sissetulek, kuna võlgniku suhtes oli toimunud kriminaal- ja pankrotimenetlus, mille kohta oli personalitöötajatel võimalik internetiotsingute kaudu saada teavet ja mis raskendasid suurema palgaga töökohta saamist. Sellises olukorras ei olnud tähtsad võlgniku haridus ja varasem töökogemus.⁸⁶

Tsiviilasjas 2-14-51423 ei pidanud ringkonnakohus piisavaks tegevuseks üksnes tasuta tööd tehes nähtaval olemist lootuses, et keegi tuleb tasustatavat tööd pakkuma. Võlgnik välistas võimaluse leida endale töökoht Töötukassa abil põhjusel, et seal ei pakuta tööd ajakirjanikele. Kohtud rõhutasid, et võlgnik ei pea teenima tulu ajakirjanikuna. Üksnes asjaolu, et töö ajakirjanikuna vastab võlgniku eelistusele või kutsealasele ettevalmistusele, ei anna võlausaldajate huve silmas pidades põhjust tulusamaid elukutsele mittevastavaid töö leidmise võimalusi kõrvale heita või ümberõpet välistada. Ringkonnakohus selgitas, et **olukorras, kus võlgnikul on tekkinud teiste isikute ees rahalised kohustused, ei saa ta vabalt valida, millisel erialal sissetulekut teenida**, vaid peab seaduse mõtte kohaselt tegema kõik endast oleneva võlgade vähendamiseks.⁸⁷ Ka **tsiviilasjas 2-09-15681** märkis ringkonnakohus, et on hea, kui võlgnik teeb erialast tööd ja suudab sellest tulenevalt võlausaldajatele piisavas ulatuses väljamakseid teha. Kui võlgnik **erialast tööd ei leia, peab ta vastu võtma mis tahes töö**, et võimaldada võlausaldajatele kohustustest vabastamise perioodil väljamakseid.⁸⁸

Töö otsimist on ringkonnakohus käsitlenud **tsiviilasjas 2-09-43928** märkides, et iseenesest ei ole välistatud, et ka juhul, kui võlgnik ei leia tööd, vabastatakse ta kohustustest. Seda aga üksnes juhul, kui võlgnik põhistab, et on aktiivselt tegelenud töö otsimisega. Kohustustest vabastamine ei ole võlgniku õigus, vaid selleks peab võlgnik andma endast parima ka töö otsimisel.⁸⁹ Üksnes Töötukassas arvele võtmist ei saa pidada piisavaks tegevuseks töö otsimisel.⁹⁰

Töö otsimist tuleb alustada kohe peale kohustustest vabastamise menetluse algatamist. **Tsiviilasjas 2-13-57012** luges kohus võlgniku kohustuste rikkumiseks seda, et võlgnik ei olnud aasta jooksul pärast menetluse algatamisest asunud tööd otsima. Kohus märkis, et ei ole eluliselt usutav, et ei leidu ühtegi töökohta, kus võlgnik oleks saanud kasvõi väikese töötasuga tööd teha.⁹¹

Kinnipeetava võimalust tegeleda tulutoova tegevusega või seda otsida käsitles ringkonnakohus **tsiviilasjas 2-15-4604**. Antud asjas oli võlgnikul võimalik enne kohustustest vabastamise menetluse lõppu ennetähtaegselt vanglast vabaneda. Kohus märkis, et seejärel ei piira kinnipidamisasutuse võimalused enam võlgniku tööotsinguid. Võlgnik oli lõpetanud põhikooli ja õppis kutseharidussüsteemis keevitaja kutseõppes ning tema õpimotivatsioon oli hea. Seega oli võlgnik eesmärgipäraselt liikunud kutsehariduse omandamise ja erialase töö tegemise suunas. Ringkonnakohus selgitas, et PankrS § 173 lg 1 tähenduses tuleb erialata isiku poolt kutsehariduse omandamist lugeda mõistlikult tulutoovaks tegevuseks. Erialane haridus annab isikule hiljem rohkem võimalusi tööturul ja tulu teenimiseks ning seeläbi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.⁹² Ka **tsiviilasjas 2-16-5412** märkis ringkonnakohus, et asjaolu, et võlgnik viibib vanglas, ei välista iseenesest PankrS § 173 lg-s 1 sätestatud kohustuse täitmist.⁹³

⁸⁶ TlnRnKm 31.01.2017, 2-09-3606.

⁸⁷ TlnRnKm 17.05.2017, 2-14-51423.

⁸⁸ TlnRnKm 04.09.2017, 2-09-15681.

⁸⁹ TlnRnKm 08.03.2017, 2-09-43928.

⁹⁰ TlnRnKm 05.07.2017, 2-14-61025.

⁹¹ VMKm 09.01.2017, 2-13-57012.

⁹² TrtRnKm 20.05.2016, 2-15-4604.

⁹³ TrtRnKm 07.06.2016, 2-16-5412.

Tsiviilasjas 2-12-14790 märkis ringkonnakohus, et võlgnikule, kelle töövõime kaotuse protsent on 80% ja kellel igapäevases tegutsemises esineb raskusi, ei saa ette heita suurema koormusega (töötas kaks tundi päevas) töö puudumist. Võlgnik ei rikkunud PankrS § 173 lg-s 1 sätestatud kohustust tegeleda tulutoova tegevusega või seda otsida.⁹⁴

2.4.3. Teabe andmise kohustus

PankrS § 173 lg 2 sätestab, et võlgnik peab viivitamatult teatama kohtule ja usaldusisikule igast elu- ja tegevuskoha vahetusest, mitte varjama saadud tulusid ning vara, samuti andma kohtu ja usaldusisiku nõudel teavet oma tegevuse või selle otsimise, oma sissetulekute ja vara kohta. Teabe edastamise viis ei ole seaduses sätestatud, teavet võib anda suuliselt või kirjalikult. Teabe esitamata jätmine võib kaasa tuua võlgniku kohustustest vabastamisest keeldumise.

Tsiviilasjas 2-06-20383 rikkus võlgnik kohustust teavitada usaldusisikut ja kohut elu- ja tegevuskoha vahetusest ning usaldusisiku nõudel anda teavet enda tegevuse ja sissetulekute kohta. Lisaks rikkus võlgnik ka tulude varjamise keeldu. Usaldusisiku aruande kohaselt ei olnud võlgnikult telefoni ega e-kirja teel võimalik teavet saada ning ärakuulamisel antud selgituste kohaselt vahetus võlgnikul nii elukoht, töökoht, mobiiltelefoni number kui ka pangakonto number, mille uusi andmeid võlgnik usaldusisikule ei andnud. Usaldusisikule teadaolevale pangakontole võlgniku sissetulekuid ei laekunud. Ringkonnakohus viitas Riigikohtu seisukohale, mille kohaselt on varjamisega tegemist juhul, kui võlgnik sai ise aru, et vaidlusalust vara või tulu tuleb kasutada võlausaldajate huvides. Ärakuulamisel antud selgitustest nähtuvalt sai võlgnik sellest aru, kuid leidis, et ta ei oleks hakkama saanud.⁹⁵

Ka **tsiviilasjas 2-11-3413** tuvastas kohus, et võlgnik rikkus PankrS § 173 lg-t 2, kuna ei teavitanud kohut oma töökoha, sissetulekute ja varade ning võlausaldajatele tehtud väljamaksete andmetest. Selles asjas kohustati võlgnikku ennast täitma usaldusisiku kohustusi ning selgitati kohustust esitada kohtule kord aastas usaldusisiku aruanne. Kohus andis võlgnikule ka täiendavaid tähtaegu aruande esitamiseks, kuid võlgnik kohustust ei täitnud.⁹⁶

Tsiviilasjas 2-08-53110 heideti võlgnikule samuti ette PankrS § 173 lg 2 rikkumist. Võlgniku arvelduskontodele laekusid erinevatelt isikutelt mitmed maksed. Lisaks tegi võlgnik ise oma kontole sularaha sissemaksid. Nende maksete kohta ei esitanud võlgnik kohtule selgitusi ning võlausaldajate nõuete katteks ühtegi makset ei teinud. Ringkonnakohus leidis, et sellist võlgniku käitumist tuleb lugeda pahatahtlikuks. Võlgnik ei andnud kohtule oma majandusliku olukorra kohta tõest informatsiooni, varjas oma sissetulekuid ja kahjustas PankrS § 173 lg-st 2 tulenevate kohustuste täitmata jätmisega võlausaldajate huve. Kohtu nõuetele esitatud võlgniku vastustest ega aruannetest ei selgunud võlgniku tulutoovad tegevused, mis selgitaksid võlgniku kontodelt nähtavaid sularaha sissemaksid. Kohtu hinnangul sai põhjendatult järeldada, et võlgnik varjab sissetulekuid ja informatsiooni oma majandusliku olukorra kohta.⁹⁷

2.4.4. Väljamaksed võlausaldajale

PankrS § 173 lg 3 sätestab, et võlgniku töö- või teenistussuhtest või muust sarnasest suhtest saadud tulu või ettevõtlusest saadud tulu nõuded loetakse loovutatuks usaldusisikule. Nimetatud tulust peab usaldusisik võlgnikule üle andma 25 protsenti, kui kohus ei ole määranud teisiti (PankrS § 173 lg 4).

⁹⁴ TrtRnKm 26.10.2016, 2-12-14790.

⁹⁵ TlnRnKm 21.04.2017, 2-06-20383.

⁹⁶ HMKm 28.04.2017, 2-11-3413.

⁹⁷ TlnRnKm 06.06.2016, 2-08-53110.

Tsiviilasjas 2-12-11470 luges kohus PankrS § 173 lg 3 rikkumiseks seda, et kohustustest vabastamise menetluse ajal tegi võlgnik väljamakseid vaid ühele võlausaldajale ning tasus kogu tema nõude. Võlgniku pangakonto väljavõtetest nähtuvalt oli tal võimalusi ka teisele võlausaldajale väljamaksete tegemiseks. Kohus leidis, et sellist võlgniku käitumist ei saanud lugeda põhjendatuks ja piisavaks. Arvestades menetluse eripära, on võlgnikul kohustus kulutuste tegemisel arvestada võlausaldajate huve ja vähendada kõiki võlgnevusi. Võlgnik ei põhistanud usutavalt oma kohustuste rikkumise vabandavust ning tegutses pankrotiseadusest tulenevate kohustuste täitmisel vähemalt raske hooletusega.⁹⁸

Tsiviilasjas 2-13-18080 leidis maakohus, et võlgnik, kes täitis ka usaldusisiku kohustusi, rikkus kohustust hoida võlgniku vara lahus usaldusisiku varast, avada usaldusisiku ülesannete täitmiseks pangas eraldi pangakonto ning kanda 25% oma kõikidest tuludest üle usaldusisiku tegevuseks ettenähtud pangakontole. Ringkonnakohus ei nõustunud maakohtuga, et võlgnik rikkus süüliselt PankrS § 173 lg-t 3. Usaldusisiku aruandes selgitas võlgnik, et saab alammääras töötasu. **Kui võlgnik ei saanud sissetulekut ulatuses, millest olnuks võimalik teha võlausaldajale makseid**, ei olnud põhjendatud pidada raskeks süüliseks rikkumiseks ka asjaolu, et võlgnik ei avanud usaldusisiku ülesannete täitmiseks pangas ainult selleks ettenähtud eraldi pangakontot ega teinud sinna ülekandeid. Nimetatud rikkumine ei saanud kaasa tuua võlausaldajate huvide kahjustamist.⁹⁹

Tsiviilasjas 2-09-43928 märkis ringkonnakohus, et juhul, kui võlausaldajatele seaduse kohaselt välja maksmisele kuuluvad summad olnuks väga väikesed, tuli võlgnikul, olles ühtlasi iseenda usaldusisikuks, PankrS § 172 lg-s 3 sätestatud kohustusi täita. Ka iga väiksema summa tasumine näitab võlgniku huvi ja soovi täita seadusest tulenevaid kohustusi ning annab menetluse lõpus suurema tõenäosusega aluse võlgniku kohustustest vabastamiseks.¹⁰⁰

Tsiviilasjas 2-10-8258 märkis ringkonnakohus, et võlgniku kohustuse rikkumiseks ei saa pidada olukorda, kus võlgniku teenitav summa ei ületa mittearestitavat määra ning kogu teenitud raha jääb võlgnikule. Võlgnik rikub kohustust, kui tema sissetulek ületab sissetuleku alammäära ning ta ei teavita sellest kohut.¹⁰¹

Tsiviilasjas 2-12-11470 märkis kohus, et TMS § 132 järgi saab võlgnik arvestada üleantavast tulust maha vaid seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmise kulud. Perekonnaseaduse (PKS)¹⁰² § 97 sätestab ülalpidamist saama õigustatud isikud, kelle hulka üldjuhul ei kuulu täisealised lapsed (v.a. kui laps jätkab täisealiseks saanuna põhi- või keskkooli omandamist põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni). Võlgnik toetas välismaal õppivat 22-aastast tütar ega saanud seetõttu võlausaldajatele makseid teha. Kohus mõõnis, et vanema tahe oma last aidata oli küll inimlikult arusaadav, kui aga vanema suhtes toimub samal ajal võlgadest vabastamise menetlus, peab ta täitma esmalt seadusest tulenevad kohustused. Nende hulka kuulub võlausaldajatele maksete tegemine.¹⁰³

Tsiviilasjas 2-11-51474 selgitas võlgnik, et tegi oma kontole korduvalt sissemaksid sugulaselt saadud raha arvelt, et tasuda tema üürikorterite igakuised maksed, kuna võlgnikul on ülekanded teenustasuta. Kohus märkis, et kui võlgnik soovib, et tema suhtes toimuks kohustustest vabastamise menetlus, ei saa võlgniku kontot kasutada kolmandate isikute võlgade maksmiseks

⁹⁸ HMKm 17.10.2017, 2-12-11470.

⁹⁹ TrtRnKm 30.01.2017, 2-13-18080.

¹⁰⁰ TlnRnKm 08.03.2017, 2-09-43928.

¹⁰¹ TlnRnKm 31.03.2017, 2-10-8258.

¹⁰² Perekonnaseadus, RT I 2009, 60, 395.

¹⁰³ TlnRnKm 20.12.2016, 2-12-11470.

ja võlgnik ei saa olla võlgnevuste maksja. Võlgniku selline tegevus oli kohustuste rikkumine ning kohus lõpetas kohustusest vabastamise menetluse.¹⁰⁴

Tsiviilasjas 2-11-22987 ei nõustunud kohus võlgnikuga, et päevaraha ei ole tulu PankrS § 173 lg 3 mõttes, vaid kompensatsioon välislähetuses viibimisega kaasnevate igapäevaste lisakulutuste suurenemise eest. PankrS § 173 lg 5 sätestab, et võlgnik ei pea usaldusisikule üle andma tulu, millele seadusest tulenevalt ei saa pöörata sissenõuet. TMS § 131 lg 1 annab ammendava loetelu sissetulekutest, millele ei saa pöörata sissenõuet. Välislähetuses viibimise eest makstud päevarahasid ei ole märgitud loetelus. Lisaks on Riigikohus tsiviilasjas [3-2-1-124-16](#) leidnud, et sissetulekuks saab lugeda ka muud töötasunõudega sarnast sissetulekut.¹⁰⁵

2.5. KOHUSTUSTEST VABASTAMISE OTSUSTAMINE

2.5.1. Üldist

Viie aasta möödudes kohustustest vabastamise menetluse algatamisest otsustab kohus võlgniku taotlusel tema pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise, tehes selle kohta määruse (PankrS § 175 lg 1). Kohus võib oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgniku asjaolusid arvestades vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest ka enne viie aasta möödumist, kuid mitte enne kolme aasta möödumist menetluse algatamisest, eelkõige kui võlgnik on oma kohustusi menetluse ajal nõuetekohaselt täitnud ja rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses (PankrS § 175 lg 1¹).

Kohustustest vabastamise otsustamisel on maakohtul TsMS § 5 lg-s 3 ning § 477 lg-tes 5 ja 7 sätestatud asjaolude selgitamise ja tõendite kogumise kohustus. Vajadusel võib kohus nõuda tõendite esitamist või koguda neid omal algatusel, et asja lahendamiseks olulised asjaolud ei jääks välja selgitamata ainuüksi selle tõttu, et menetlusosaline ei osanud ette näha vajadust esitada täiendavaid tõendeid. Võlgniku kohustustest vabastamine on kaalutlusõigus ning ringkonnakohus saab sekkuda maakohtu otsustusse üksnes juhul, kui maakohus on ületanud diskretsiooni piire. Ringkonnakohtul peab olema võimalik kontrollida maakohtu siseveendumuse kujunemist, seetõttu on oluline, et maakohus selgitaks välja asja lahendamiseks olulised asjaolud ja põhjendaks nõuetekohaselt järeldust, miks võlgnikku saab tema täitmata kohustustest vabastada või miks kohus keeldub võlgnikku kohustustest vabastamast.¹⁰⁶ Kohus peab kaaluma nii võlgniku kui ka võlausaldajate huve ning hindama, kas esinevad küllaldased alused kohustustest vabastamise menetluse lõpetamiseks või mitte. Kohtu arutluskäik peab olema jälgitav ja lahend põhjendatud.¹⁰⁷

Analüüsi aluseks olnud kohustustest vabastamise menetlustes on tehtud jõustunud lõpplahend 58 tsiviilasjas. Nendest 42 asjas keeldus kohus võlgnikku kohustustest vabastamast, 14 asjas vabastas kohus võlgniku täitmata jäänud kohustustest ja 2 juhul tasus võlgnik kõik võlausaldajate nõuded enne menetluse lõppu.

2.5.2. Kohustustest vabastamisest keeldumine

Kohustustest vabastamise keeldumise alused on kirjas PankrS § 175 lg-tes 2 ja 4. PankrS § 175 lg 2 p 1 kohaselt keeldub kohus võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik on süüdi

¹⁰⁴ TMKm 06.10.2017, 2-11-51474.

¹⁰⁵ HMKm 25.05.2017, 2-11-22987.

¹⁰⁶ TrtRnKm 23.08.2017, 2-10-54630.

¹⁰⁷ TrtRnKm 30.01.2017, 2-13-18080.

mõistetud pankrotikuriteos. PankrS § 175 lg 2 p 2 kohaselt ei vabastata kohustustest võlgnikku, kes on rikkunud süüliselt oma PankrS §-s 173 nimetatud kohustusi ja kahjustanud sellega võlausaldajate huve. PankrS § 175 lg 4 kohaselt keeldub kohus võlgnikku kohustustest vabastamast, kui võlgnik ei anna vande all kohtu määratud tähtajaks teavet oma kohustuste täitmise kohta.

Analüüsitud lahenditest nähtus, et peamine kohustustest vabastamise keeldumise alus oli **PankrS § 175 lg 2 p 2**. Kõige rohkem heideti võlgnikele ette tulutoova tegevusega tegelemata jätmist, vara ja tulude varjamist ning ebaõigete andmete esitamist. Täpsemalt oli võlgniku kohustuste rikkumisest juttu analüüsi punktis 2.4.

Ainult ühel juhul lõpetas kohus kohustustest vabastamise menetluse **PankrS § 175 lg 2 p 1** alusel. **Tsiviilasjas 2-11-22987** vabastas maakohus võlgniku pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest. Pärast maakohtu määruse tegemist jõustus kriminaalasjas otsus, millega võlgnik mõisteti süüdi KarS § 384 järgi ehk pankrotikuriteos. Ringkonnakohus ei nõustunud võlgnikuga, et kuna süüdimõistev otsus jõustus pärast maakohtu määruse tegemist, ei saa ringkonnakohus sellega arvestada. Ringkonnakohus selgitas, et maakohtul ei olnud varem põhjust arvestada võlgniku süüteo menetlust, kuna võlgnikku ei olnud jõustunud kohtuotsusega süüdi mõistetud. Ringkonnakohtu menetluse ajaks oli võlgnik pankrotikuriteos süüdi mõistetud ning ringkonnakohus jättis PankrS § 175 lg 2 p 1 alusel võlgniku kohustustest vabastamata. Kohustustest vabastamine ei ole põhjendatud isiku puhul, kes sattus pankrotiolukorda enda toime pandud kuriteo tõttu. Tähtis ei ole, kas süütegu pandi toime kohustustest vabastamise menetluse ajal või enne. Kohus ei hinda kohustustest vabastamisel üksnes võlgniku käitumist menetluse ajal, vaid ka enne seda (mh põhjusi, miks võlgnik makseraskustesse sattus).¹⁰⁸

2.5.3. Kohustustest vabastatud

Võlgadest vabastamise regulatsioon ega vastav kohtupraktika ei näe ette nn miinimumtasu, mida võlgnik peaks kohustustest vabanemiseks võlausaldajate nõuete katteks tasuma. Analüüsitud lahenditest nähtus, et menetluse kestel oma kohustusi nõuetekohaselt täitnud võlgnikud vabastati kohustustest. Kohustustest vabastati ka selliseid võlgnikke kellel õnnestus võlausaldajate nõudeid rahuldada ainult väikeses määras või ei õnnestunud üldse.¹⁰⁹

Näiteks **tsiviilasjas 2-08-87176** vabastas kohus võlgniku, kes ei teinud menetluse kestel võlausaldajatele ühtegi väljamakset. Võlgniku sissetulekuks oli vanaduspension ja ta hooldas oma puudega last. Kohus märkis, et isiku potentsiaali leida tulutoov tegevus tuleb hinnata läbi isiku hetke elulise olukorra. Ühest küljest tuleb hinnata võlgniku haridustaset, väljaõpet ning eelnevat töökogemust ning teisest küljest töötamist takistavaid tegureid, nagu võlgniku perekondlikku elukorraldust, võlgniku vanust ning tervislikku seisundit. Võlgniku tervislik seisund, vanus ning igapäevaselt puudega lapse eest hoolitsemine piirasid oluliselt võlgniku võimalusi leida tulutoovamat tegevust kui vanaduspensionina saadav tasu. Seega ei rikkunud võlgnik tahtlikult PankrS §-s 173 sätestatud kohustusi.¹¹⁰

Ka **tsiviilasjas 2-10-53402** vabastati võlgnik, kes ei teinud menetluse kestel võlausaldajatele ühtegi väljamakset. Kohus leidis, et võlgnik täitis PankrS §-st 173 tulenevaid kohustusi. Võlgnik vastas aastate jooksul korrektselt kohtu nõuetele ja töötas terve menetluse aja (töötasu 329,64 eurot kuus). Seega ei rikkunud võlgnik mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemise kohustust. Kohus arvestas asjaoluga, et võlgnik oli 62-aastane ning ta ei osanud eesti keelt. Võlgnik näitas oma käitumisega kogu kohustustest vabastamise menetluse kestel, et tal on soovi

¹⁰⁸ TlnRnKm 18.08.2017, 2-11-22987.

¹⁰⁹ Täpsem võlausaldajate nõuete rahuldamise määr on ära toodud analüüsi Lisas 1.

¹¹⁰ HMKm 07.06.2016, 2-08-87176.

ja tahet oma kohustusi täita. Kohus pidas oluliseks märkida, et ükski võlausaldaja ei tundnud kohustustest vabastamise menetluse kestel menetluse vastu huvi.¹¹¹

Tsiviilasjas 2-10-8258 vabastati samuti võlgnik, kes ei teinud menetluse ajal ühtegi väljamakset. Võlgnikul oli tuvastatud püsiv töövõimetus 70%. Ta oli teinud küll juhutöid, aga nende eest saadav tasu ei võimaldanud teha võlausaldajatele väljamakseid.¹¹² **Tsiviilasjas 2-09-44218** vabastati kohustustest 70-aastane vanaduspensionär. Ka selles asjas leidis kohus, et võlgnik ei rikkunud süüliselt pankrotiseaduse sätteid ja ta tuli kohustustest vabastada, kuna tervise ja vanuse tõttu ei olnud tal võimalik lisasissetulekut teenida.¹¹³

Tsiviilasjas 2-09-61926 vabastati võlgnik, kes esimesed neli aastat ei teinud võlausaldajatele ühtegi väljamakset. Kuigi võlgnik rikkus menetluse alguses kohustusi ja suurendas uute laenuga oma võlgnevusi, vabastas kohus võlgniku tasumata jäänud kohustustest. Kohus märkis, et võlgnik täitis kohustustest vabastamise menetluse eesmärgi, kuna vähendas viimasel aastal nõudeid arvestataval määral (62%). Seega ei rikkunud võlgnik seadusest tulenevaid kohustusi määral, mis andnuks alust keelduda tema kohustustest vabastamisest. Võlgnik tegeles töö otsimisega vaatamata töövõime kaotusele ning sai ametlikku töötasu. Hoolimata keerulisest perekondlikust olukorrast, mis omakorda tekitas raske majandusliku olukorra, näitas võlgnik üles tahet kohustusi täita ja oli neid arvestatavas ulatuses ka täitnud.¹¹⁴

2.5.4. Kohustustest vabastamine enne tähtaega

PankrS § 175 lg 1¹ kohaldamiseks peab võlgnik olema rahuldanud võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses. Järgnevalt näited sellest, millist määra on kohtud lugenud arvestatavaks ulatuseks.

Tsiviilasjas 2-11-64031 tühistas ringkonnakohus maakohtu määruse märkides, et 0,08% ulatuses nõuete rahuldamist ei saa pidada PankrS § 175 lg 1¹ mõttes nõude täitmiseks arvestatavas ulatuses. Seejuures viitas ringkonnakohus Riigikohtu seisukohale, mille kohaselt, kui PankrS § 175 lg 1¹ rakendamise kohustuslik eeldus puudub, ei ole võlgniku kohustustest vabastamise taotluse lahendamise seisukohast tähtsust, kas võlgnik on täitnud oma kohustusi menetluse jooksul nõuetekohaselt.¹¹⁵

Tsiviilasjas 2-12-39281 vabastas maakohus võlgniku, kes tasus kolme aasta jooksul 41% võlausaldajate nõuetest. Ringkonnakohus nõustus, et see oli nõuete arvestatavas ulatuses täitmine. Ringkonnakohus märkis lisaks, et senises kohtupraktikas on peetud arvestatavaks nõude rahuldamise ulatuseks PankrS § 175 lg 1¹ mõttes nt 60% nõuetest.¹¹⁶ Samuti oli ringkonnakohus varasemalt leidnud, et väiksema kui 30 – 40% ulatuses nõude rahuldamine ei ole PankrS § 175 lg 1¹ mõttes arvestatav.¹¹⁷ Seega sai ca 41% ulatuses nõuete rahuldamist pidada ringkonnakohtu arvates kohtupraktika järgi PankrS § 175 lg 1¹ mõttes arvestatavaks ulatuseks. Ringkonnakohus ei nõustunud võlausaldajaga, et arvestatavaks nõuete rahuldamise ulatuseks tuleb pidada vähemalt 80%. Sellise eelduse seadmine piiraks oluliselt PankrS § 175 lg 1¹ kohaldamist ega oleks kooskõlas eesmärgiga võimaldada menetluse ajal nõuetekohaselt kohustusi täitnud võlgnikul vabaneda kohustuste täitmisest enne seaduses sätestatud üldise viieaastase perioodi möödumist. Võlgniku 50%-list töövõimetus sai pidada erandlikuks

¹¹¹ PMKm 25.01.2016, 2-10-53402.

¹¹² TlnRnKm 31.03.2017, 2-10-8258.

¹¹³ PMKm 02.10.2017, 2-09-44218.

¹¹⁴ VMKm 12.06.2017, 2-09-61926.

¹¹⁵ TlnRnKm 31.10.2017, 2-11-64031.

¹¹⁶ TrtRnKm 01.07.2015, 2-10-15313.

¹¹⁷ TlnRnKm 30.01.2015, 2-09-19810.

asjaoluks, mis andis aluse PankrS § 175 lg 1¹ kohaldamiseks. Võlgnik täitis senises menetluses nõuetekohaselt võlausaldajate nõudeid. Võlgnik jätkas võlausaldajate nõuete katteks maksete tegemist, kuigi töökoormuse vähenemise ja tervise halvenemise tõttu vähenes tema võime täita võlausaldajate nõudeid. Lisaks loobus võlgnik kahel aastal 25% tulu saamise õigusest eesmärgiga suurendada väljamakseid võlausaldajatele. Eeltoodud asjaoludest sai järeldada, et võlgnik tegi pingutusi võlausaldajate nõuete võimalikult suures ulatuses rahuldamiseks. Arvestades täitmata jäänud nõuete summat ja asjaolu, et võlgniku käitumises puudusid võlgadest vabastamisest keeldumise absoluutsed alused, ei saanud järeldada, et võlgniku kohustustest vabastamine kahjustaks võlausaldajate huve.¹¹⁸

Tsiviilasjas 2-10-15313 tühistas ringkonnakohus maakohtu määruse ja keeldus võlgnikku kohustustest vabastamast PankrS § 175 lg 1¹ järgi. Ringkonnakohus rõhutas, et võlgniku vabastamine täitmata jäänud kohustustest enne viie aasta möödumist võib olulisel määral kahjustada võlausaldajate huve. Selleks peavad esinema erandlikud asjaolud, näiteks võlgniku töövõimetus või alaealiste laste ülalpidamiskohustuse täitmine. Ringkonnakohus nõustus maakohtuga, et võlgnik rahuldab võlausaldajate nõudeid arvestatavas ulatuses (võlausaldaja I nõudest 60,09%, võlausaldaja II nõudest 59,7%). Samas ei anna ainuüksi arvestatavas ulatuses nõuete rahuldamine PankrS § 175 lg 1¹ kohaldamiseks alust. Asja materjalidest ei nähtunud, et võlgnikul ei oleks edaspidi võimalik võlausaldajate nõudeid täita.¹¹⁹ Pärast viie aasta möödumist oli võlgnik tasunud 96,5% nõuetest ja ta vabastati ülejäänud kohustustest.¹²⁰

Tsiviilasjas 2-12-17837 vabastas kohus võlgniku, kes oli kolme aasta jooksul tasunud 80% nõuetest. Kohus märkis, et võlgnik ei hoidunud oma kohustuste täitmisest kõrvale, tegeles perioodiliselt mõistliku tulutoova tegevusega ja tegi usaldusisikule väljamakseid. Kohustustest vabastamise hetkel võlgnik enam ei töötanud, vaid oli vanaduspensionil. Seetõttu oli kohustustest vabastamine põhjendatud, et võimaldada võlgnikule uut majanduslikku algust.¹²¹

Samas esines analüüsitud lahendite seas ka selliseid, kus enne viie aasta möödumist oli kohustustest vabastatud võlgnikud, kes ei olnud võlausaldajate nõudeid täitnud arvestatavas ulatuses. **Tsiviilasjas 2-11-37217** vabastas maakohus võlgniku, kes oli natuke rohkem kui nelja aasta jooksul tasunud 27,5% võlausaldajate nõuetest. Võlgniku majanduslik olukord ja tervislik seisund ei olnud head, lisaks sündis võlgnikul menetluse ajal teine laps. Kohus leidis, et sellega vähenes võlgniku võimalus täiendada tulu teenimiseks veelgi. Kohtu hinnangul oli võlgniku majanduslik olukord, kus tal pole oma tervislikust seisundist tulenevalt võimalik lisatulu teenida, püsiv ja seetõttu leidis kohus, et võlgniku kohustustest vabastamise menetlus on põhjendatud lõpetada enne viie aasta möödumist ja võlgnik tuleb vabastada täitmata jäänud kohustusest.¹²²

Tsiviilasjas 2-11-55682 vabastas kohus võlgniku, kes ei olnud teinud nelja aasta jooksul võlausaldajatele ühtegi tagasimakset. Võlgniku ainsad sissetulekud olid vanaduspension ja puudetoetus, tervislikel põhjustel ei olnud tal võimalik lississetulekut teenida. Kohtu hinnangul oli selline olukord muutumatu ning seetõttu oli põhjendatud lõpetada kohustustest vabastamise menetlus enne viie aasta möödumist.

Analüüsitud tsiviilasjade seas oli ka juhtumeid, kus **võlgnik tasus kõik võlausaldajate nõuded** enne viie aasta möödumist. **Tsiviilasjas 2-13-20415** märkis kohus, et pankrotiseadus näeb kohustustest vabastamise menetluse lõpetamise alusena ette vaid võlgniku kohustustest

¹¹⁸ TlnRnKm 07.09.2016, 2-12-39281.

¹¹⁹ TrtRnKm 01.07.2015, 2-10-15313.

¹²⁰ VMKm 13.02.2017, 2-10-15313.

¹²¹ HMKm 07.03.2017, 2-12-17837.

¹²² VMKm 06.02.2018, 2-11-37217.

vabastamise või sellest keeldumise. Muud alust pankrotiseadus kohustusest vabastamise menetluse lõpetamiseks ette ei näe. PankrS § 2 teise lause kohaselt on kohustustest vabastamise menetluse eesmärgiks anda füüsilisest isikust võlgnikule võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras. Kuna nimetatud eesmärk oli täidetud, puudus kohtu hinnangul vajadus võlgniku kohustustest vabastamise menetluse jätkamiseks, kohustustest vabastamiseks või sellest keeldumiseks. Kohus kohaldas lõpetamise alusena analoogia korras PankrS § 159, mis annab aluse pankrotimenetluse lõpetamiseks pankrotialuse äralangemise tõttu. Nimetatud paragrahvi esimese lõike kohaselt lõpetab kohus pankrotimenetluse võlgniku avalduse alusel, kui võlgnik tõendab, et ta ei ole maksejõuetu või, et teda ei ähvarda maksejõuetus, kui pankrot kuulutati välja seetõttu, et võlgniku maksejõuetuse tekkimine tulevikus oli tõenäoline.¹²³ Ka **tsiviilasjas 2-14-6971** kohaldas kohus menetluse lõpetamisel analoogia korras PankrS § 159. Selles asjas oli menetlus kestnud kümme kuud, kui võlgnik kogu võlgnevuse võlausaldajale tasus.¹²⁴

¹²³ HMKm 22.12.2016, 2-13-20415.

¹²⁴ HMKm 20.04.2017, 2-14-6971.

KOKKUVÕTE

- Võlgniku kohustustest vabastamise menetluse eesmärk anda neile võlgnikele, kelle majanduslik olukord on eriti raske, võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras ja saada seeläbi väljavaade uueks majanduslikuks alguseks ja normaalseks sotsiaalseks eluks. Riigikohus on mitmes lahendis väljendanud seisukohta, mille kohaselt ei ole võimalus vabaneda oma kohustustest eelduslikult iga võlgniku õigus. Võlgadest vabastamise menetlus on nähtud ette võlgnikele, kelle käitumine ei ole suunatud võlausaldajate huvide süülisele kahjustamisele. Kohustustest vabastamise menetluse kestel tuleb võlgnikul toime tulla minimaalsete vahenditega, näitamaks maksete tegemise ja eeskujuliku käitumisega tahet anda endast parim võlausaldajate nõuete kasvõi osaliseks rahuldamiseks ja seda, et ta on väärt uut majanduslikku algust.
- Kohustustest vabastamise menetluses on kohtul lai diskretsiooniõigus ning nii menetluse algatamine kui ka lõpetamine sõltub suuresti kohtu kaalutusotsustusest, millesse kõrgema astme kohus saab sekkuda diskretsioonipiiride ületamise korral. Nii menetluse algatamise kui ka kohustustest vabastamise otsustamisele kohalduvad hagita menetluse põhimõtted, sh uurimis põhimõte.
- Analüüsi aluseks oli 98 füüsilise isiku pankrotimenetlust, kus esitati kohustustest vabastamise avaldus. Neist 75 juhul algatas kohus kohustustest vabastamise menetluse ja 23 asjas keeldus menetluse algatamisest. Eeldused, mille esinemisel võib kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätta, on sätestatud PankrS § 171 lg-s 2.
- PankrS § 171 lg 2 p 1 sätestab loetelu kuritegudest, milles süüdi mõistetud võlgniku kohustustest vabastamise menetluse saab jätta algatamata. Kui võlgnik on süüdi mõistetud mõnes kuriteos, mida ei ole PankrS § 171 lg 2 p 1 loetelus, siis selle paragrahvi alusel menetlust algatamata jätta ei saa. Riigikohus on rõhutanud, et PankrS § 171 lg 2 p 1 järgi on süüdi mõistetud isikuks nii isik, kelle kohta on registris kanne tema karistatuse kohta, kui ka isik, kelle kohta on andmed registrist kustutatud ja üle kantud arhiivi.
- Kõige levinum alus kohustustest vabastamise menetluse algatamata jätmiseks oli analüüsitud lahendites PankrS § 171 lg 2 p 4. Antud sätte kohaldamine eeldab võlgniku pahatahtlikkust ehk võlausaldajate nõuete rahuldamise takistamisele suunatud tegevust. Lisaks eeldab PankrS § 171 lg 2 p 4 kohaldamine võlgniku süülist käitumist – tahtlust või rasket hooletust (VÕS § 104 lg-d 4 ja 5).
- Võlgadest vabastamise menetlust algatades nimetab kohus võlausaldajate üldkoosoleku ettepanekul usaldusisiku, kellele võlgnik teeb PankrS § 173 lg-tes 3 ja 6 nimetatud makseid. PankrS § 172 lg 6 kohaselt võib kohus eelkõige kulude kokkuhoiu huvides jätta usaldusisiku määramata ja lasta võlgnikul täita usaldusisiku ülesandeid. Nii VÕVS eelnõu seletuskirja kui ka Riigikohtu seisukoha kohaselt peaks see olema pigem erandlik: ainult mõjuva põhjuse esinemisel, kui võlgnik on pälvinud kohtu usalduse. Kui kohus määrab võlgniku usaldusisikuks, peab kohus olema veendunud, et võlgnik suudab usaldusisiku kohustusi ise täita. Kui kohus on võlgniku usaldusisikuks määranud, on kohtul PankrS § 172 lg 6 teise lause järgi ka kohustus kontrollida usaldusisiku kohustuste täitmist.
- 75 kohustustest vabastamise menetluses oli 38 juhul nimetatud usaldusisik ja 37 menetluses kohustati võlgnikku täitma usaldusisiku ülesandeid. Seega sisuliselt pooltel juhtudel jäeti usaldusisik määramata. Võimalus kohustada võlgnikku usaldusisiku ülesandeid täitma ei ole praktikas erandlik, vaid pigem laialdaselt levinud. Usaldusisikuid ei suudeta leida, kuna seadus ei näe ette usaldusisikule tasu ega kulude hüvitamist. Ainult ühes tsiviilasjas nähti

võlausaldajate koosoleku otsusega usaldusisikule ette tasu, mille suuruseks oli 10% võlgniku kontole laekuvatest ja jaotusettepaneku järgi võlausaldajatele edasikandmisele kuuluvatest summadest. Ringkonnakohus märkis, et kuna pankrotiseadus ei reguleeri usaldusisiku tasu ja kulutusi, siis võivad võlausaldajad seda otsustada.

- Võlgniku peamiseks kohustuseks menetluse ajal on tegeleda mõistlikult tulutoova tegevusega ja, kui tal sellist tegevust ei ole, siis seda otsida. Võlgadest vabastamise regulatsioon ja Riigikohtu praktika ei näe ette miinimumsummat, mida saaks lugeda mõistlikult tulutoovaks tegevuseks. Kohtud on leidnud, et mõistlikkuse aspekti tuleb hinnata läbi iga konkreetse isiku potentsiaali leida tulutoov tegevus ning tema hetke elulise olukorra. Ühest küljest tuleb hinnata võlgniku haridustaset, väljaõpet ning eelnevat töökogemust ning teisest küljest töötamist takistavaid tegureid nagu võlgniku perekondlik elukorraldus, vanus ning tervislik seisund. Lisaks tuleb arvestada toimingud pankrotimenetluse ja kohustustest vabastamise menetluse ajal, tööjõuturu üldist ja võlgniku töökohaks oleva ettevõtte majandusolukorda.
- Mitmes asjas leidis kohus, et mõistlikult tulutoova tegevusega tegelemiseks ei saa pidada aastaid samal töökohal töötamist miinimumpalga eest. Kuigi igakuise töötasu suurus ei sõltu üksnes võlgnikust, vaid ka tööandjast ning sellest, kui palju tööandja on valmis pakutava töö eest maksma, ei ole mõistlik, et võlgnik ei pinguta piisavalt saavutamaks suuremat sissetulekut. Üksnes töökoha olemasolu, sellel makstavat töötasu suurust arvestamata, ei saa käsitleda mõistlikult tulutoova tegevusena. PankrS § 173 lg 1 mõtte kohaselt peab võlgnik ise olema aktiivne ning otsima tööd, mille eest saadav sissetulek võimaldaks lisaks enda igapäevavajaduste katmisele tasuda ka võlausaldajate nõudeid.
- Kohtud rõhutasid, et olukorras, kus võlgnikul on teiste isikute ees rahalised kohustused, ei saa ta vabalt valida, millisel erialal sissetulekut teenida. Seaduse mõtte kohaselt peab ta tegema kõik endast oleneva, et võlga vähendada. Kui võlgnik erialast tööd ei leia, peab ta vastu võtma mis tahes töö.
- Mõistlikult tulutoov tegevus ei pea kohtupraktika kohaselt olema alati töötamine. Ka kutsehariduse omandamist erialata isiku poolt saab lugeda mõistlikult tulutoovaks tegevuseks. Erialane haridus annab isikule hiljem suuremad võimalused tööturul ja tulu teenimiseks ning seeläbi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.
- Analüüsitud menetlustes oli jõustunud lõpplahend tehtud 58 asjas. Kohustustest vabastati 14 võlgnikku, 2 juhul tasus võlgnik kõik võlausaldajate nõuded enne menetluse lõppu, 42 juhul keeldus kohus võlgnikku kohustustest vabastamast.
- Analüüsitud lahenditest nähtus, et peamine kohustustest vabastamise keeldumise alus oli PankrS § 175 lg 2 p 2. Kõige rohkem heideti võlgnikele ette tulutoova tegevusega tegelemata jätmist, vara ja tulude varjamist ning ebaõigete andmete esitamist. PankrS § 175 lg 2 p 2 alusel võlgniku kohustustest vabastamise menetluse lõpetamiseks tuleb tuvastada kohustuste rikkumine, võlgniku süü ja võlausaldajate huvide kahjustamine. Riigikohus on rõhutanud, et kohtul on õigus kohustustest vabastamise menetlus lõpetada vaid juhul, kui on täidetud kõik eelnimetatud tingimused.
- Võlgadest vabastamise regulatsioon ja vastav kohtupraktika ei näe ette miinimumtasu, mida võlgnik peaks kohustustest vabanemiseks võlausaldajate nõuete katteks tasuma. Analüüsitud lahendite hulgas esines ka juhtumeid, kus kohustustest vabastati võlgnikud, kes ei teinud menetluse kestel võlausaldajatele ühtegi tagasimakset.

- PankrS § 175 lg 1¹ annab võimaluse vabastada võlgnik kohustustest ka enne viie aasta möödumist. Nimetatud sätte kohaldamise kohustuslik eeldus on nõuete rahuldamine arvestatavas ulatuses. Ringkonnakohus on leidnud, et väiksem kui 30 – 40% ulatuses võlausaldajate nõuete rahuldamine ei ole PankrS § 175 lg 1¹ mõttes arvestatav.

LISA 1

Võlausaldajate nõuete rahuldamise määr analüüsitud kohustustest vabastamise lahendites

Tsiviilasja nr	Võlausaldajate nõuete rahuldamise määr
Kohustustest vabastatud 5a möödudes (PankrS § 175 lg 1)	
2-10-15313	96,5%
2-10-53402	0%
2-09-44218	0%
2-09-61926	62%
2-10-43874	2,4%
2-09-3606	3,3%
2-10-8258	0%
2-08-87176	0%
2-10-61521	14,7%
Kohustustest vabastatud enne 5a (PankrS § 175 lg 1¹)	
2-12-17837	80,77%
2-12-39281	41%
2-11-37217	27,5%
2-11-61161	87%
2-11-55682	0%
Tasutud kõik nõuded	
2-13-20415	100%
2-14-6971	100%